

Pavliha na Jutrovem.

IV.¹⁾ Mustafov ideal.

»Kaj danes tako si raztresen?
Šejh Mustafa! Slabo igraš!
Že tretjokrat mat!... A drugače
Igrati šah dobro ti znaš.

In kaj si otožen, čemeran?
Saj zdrav si, krepak in ne star!
Denar imaš, službo visoko...
Nesrečen si z ženami mar?

Zbolela ti sužnja je mlada?
Čerkeski ukral ti kdo cvet?...
Nič več ti ne rečem... Oprosti!
Neverniku harem — kraj svet...«

Sedela v kavarni sva turški —
Šejh Mustafa namreč in jaz —;
Igrala sva šah in pa pila
Tam kavo za kratek sva čas.

In vzdignil je Mustafa glavo,
Šah najin odmeknil je v kraj
In čibuk prižgal si svoj vnovič...
No, kaj pač poreče sedaj?

»Prijatelj Pavliha!« — mi vzdihne
In puhne tabakov dim v zrak —
»Pavliha! Med nama rečeno:
Nesrečen sem jaz siromak!

Kaj zdravje, kaj služba, bogastvo!
Do ženskega kaj mi krasu!
Tu sem glej! Vse prazno na prsih..
Svetinje nič! Nič ni redu!

Gol še je moj svileni kaftan,
Brez lišpa na meni visi;
In kaj bi tu bilo prostora!...
Glej, to-le me peče, boli!

Tovariše moje — poznaš-li?
Kako me pred njimi je sram!
Vsi nosijo zlate svetinje...
Brez teh sem med njimi jaz sam!«

»»Ubogi moj Mustafa!«« — rečem —
»»Kako se mi smiliš zelo!
Brez zvezd, brez redov, brez svetinj je
Živeti v resnici težko!

Kako pa na dvoru? A? — Dobro?
Seveda veš, kaj je 'bon ton'...
Po štirih se sultanu bližaš,
Ko sede na zlati svoj tron.

Gotovo poljubiš sandale
Kalifu na nogah obeh;
Gotovo tam ližeš mu slino,
Ležeč na trebuhu na tleh.

¹⁾ V prihodnjem letu nadaljevanje.

Prepričanja svojega nimaš —
Kaj ne da? — če z njim govoriš;
Pred pragom že misli vse svoje
In glavo ti svojo pustiš.

In bližnjike svoje ovajaš
In padiši črniš ljudi . . .
In bakšiš — to veš pač! — ta včasih
Pri dvornikih čuda stori!« . . .

Ugasnil je Mustafa čibuk.
Le gledal in gledal je v me,
Poslušal z vsem truplom me svojim . . .
In rekel besede mi te:

»Ničesar, veš, nisem bil storil,
Kar ti si me vprašal sedaj . . .
In misliš in misliš . . . naj skušim?
Po tebi ravnal bi se naj?»

Zdaj vem, o pobratim Pavliha,
Zakaj brez redov sem doslej!
Ah, vem, vem, kako mi živeti
Bi pametno bilo poslej . . .«

Pa sva se razstala v kavarni.
Bila je že zdavnaj polnoč . . .
Črez leta tri šele priromal
Jaz v Stambul sem lepi drugoč.

In prvi, ki srečam ga — on je!
Šejh Mustafa, znanec je moj!
Zlat red se mu bliska na prsih . . .
In sam mi ga kaže z rokoj:

»Dosegel sem! Vidiš-li tu-le?
V preteku teh kratkih treh let!
O, hvala ti srčna, Pavliha,
Za dobri in modri tvoj svet!

In plemič sem tudi zdaj, plemič!
Moj ljubi, to nekaj velja!
Povišan nad maso plebejsko . . .
Tako me rad sultan ima!«

In segel je srečnik mi v roke,
Jih stiskal in stresal vesel;
Poljubil mi lice in usta,
Navdušeno me je objel . . .

»Vse storil si, kar sem ti rekel?« —
»Vse storil natanko! . . . Seve!« —
»Čestitam!« . . . In šel je šejh dalje
Po cesti ponosne glave.

A. Aškerc.

Iz vsakdanjosti.

V.

Jesenska noč! Gost, droben dež mršči
Iz sivega, meglenelega ozračja.
Na ulicah je temno, kakor v rogu;
Saj redkoma nastavljene svetilke
Ne morejo prodreti te megle.
Tišino nočno včasih zmotijo
Čuvaja javnega miru koraki,
Ki trati čas, zaviti v debelo suknjo.
A čuti je i urnejših korakov:

Kavarno tam ostavlja zapoznec,
Zavžival tam je običajno kavo,
Kak fin liker morda, pa slivovico;
Pred spanjem dober je požirek tak. —

Na ulico, pred žganjepivnico,
Postavile so krepke baš roke
Še mladega, zabuhlega pijanca,
Tako pa vrata zopet so zaprli . . .
Kolnoč se guga nekaj časa tam,
Potem pa krene dalje . . .

Kam? Domov?

Naj gre-li tja, kjer strada bolna žena?
In kjer mole otroci gladni roke!
Domov pa ne, za ves svet ne! Kako
Bi mogel zreti te prizore z nova,
Katerim komaj je stoprav ušel!
Prijatelj zvest, iz prejšnjih, boljših dni
Posodil mu je danes nekaj novcev,
Da z njimi bi pomogel deci svoji;
Dokler spet kje ne pridobi si službe . . .
Med potom pa oglasil se je tu,
Da bi pač en požirek ga izpil
In malo z njim potešil svojo vest . . .

Naprej po trotoarju kolovrati,
Tja proti mostu, a čuvaj za njim. —
Opre se na ograjo tam železno,
Da bi počil. — Premišlja, kam bi krenil.
Pred duhom pa mu plove ves prizor,
Ki ga je gledal tam v domači sobi:
Vsa revščina . . . pomanjkanje in glad . . .
Narašča v bolni duši mu obup . . .
Pod mostom pa skrivnostno žubori
Globoka, lena reka. Val na val
Se zgrinja . . . čudne pesmice šume . . .
Kako to kliče, mika, vabi doli,
A on na mostu razumeje to.
In že se dviga tja čez priroč mostni,
Vsak hip bo tam . . . Zaplete se mu noga.

Tedaj začuti pa na rami roko,
In krepak mož ga neprijazno stresne:
„Kaj vraga, zdaj se pojdeš kopat mar?
Par mesecev te preskrbe, ha, ha!“
Krepkeje prime ga in žene s sabo . . .

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

Tretji del.

I.

Es fiel ein Reif in der Frühlingsnacht,
Er fiel auf die zarten Blaublümlein,
Sie sind verwelket, verdorret —
Ein Jüngling hatte ein Mädchen lieb,
Sie flohen heimlich vom Hause fort —

Sie sind gewandert hin und her,
Sie haben gehabt weder Glück noch Stein,
Sie sind verdorben, gestorben.

H. Heine.

Gospod doktor«, je poročala sestra usmiljenka zdravniku, ki je vstopil točno ob osmih v bolnišnico ter takoj krenil v široki mostovž, napolnjen z ostrim, ščemečim, prenasajenim vzduhom — »gospod doktor, sinoči v mraku je prišla — ali bolje prilezla — neka beračica ter prosila sprejema. V noči se ji je začelo blesti. Govori vsakojake nerazumljive stvari . . . Slaba je — najbrž ne bo več dolgo . . .«

»Dobro, dobro . . . Pogledaj — Kje leži?« je tiho, mirno odgovarjal zdravnik — visok mož resnega, bledega obraza, velikih, žgočih oči in precej osivelih las.

Polagoma je stopal s sestro proti drugemu koncu mostovža, kjer je odprla usmiljenka rjavo barvana vrata ter dejala:

»Na levi strani — zadnja postelja.«

»Dobro . . . Dobro.« —

— Bolnici je bilo na jutro nekaj odleglo . . . Mirno, nemo je ležala. Le včasih se ji je izvil globok, glasen vzdih iz težko se dvigajočih, hropečih prsi . . .

Zdravnik je pristopil k postelji.
 Bolnica je slišala korake.
 Odprla je, videti je bilo, da s težavo in premagujoč se, medle, kalne, s krvjo obrobljene oči.
 Pomerila ga je z zvedavim, dolgim pogledom.
 Zganila se je, stresla se . . .
 Polagoma, s težavo si je pritisnila drobno, koščeno, od slabote in boleznih trepetajočo roko na vroče, pekoče čelo.
 Kakor v sanjah je zamrmrala:
 »Tako znan se mi dozdeva . . . znan . . . A motim se . . . bolna sem . . . bolna . . .«
 Zorič je stal tik postelje, še vedno nepremično zroč v bolnico. Obraz mu je bil prepadel, obledel. —
 Nagnil se je nekoliko naprej ter z izbuljenimi očmi, nepregibnimi očmi zrl v eno mer in nekam prestrašeno v bolnico . . .
 Ustnice, iz katerih mu je bila izginila vsa kri, in katere so mu postale vsled tega voščeno-blede, so mu konvulzivno podrhtevale . . . Noge so se mu šibile, da se je moral oprijeti vzglavja pri postelji.
 Dalje časa je stal kakor kip ob postelji, molče strmeč v bolno ženo . . .
 Potem pa je pogledal krog sebe, ga-li opazuje kdo. Ko vidi, da je sestra imela opravka z bolniki na nasprotnem koncu sobe, se nagne bliskoma k bolnici ter zašepeta s hripavim glasom, ki pa mu je v grlu zamiral:
 »Evelina . . . ti?!« —
 Bolnica je odprla oči.
 Dozdevalo se je, kakor bi ji novo življenje začelo plati po žilah. Hitro, kakor bi bila povsem zdrava, ali kakor bi jo bila vrgla kaka izredna moč na kvišku, se je dvignila.
 Podpirajoč se z desnico ob posteljo, je zrla zdravniku naravnost v oči.
 Upadlo, ostarelo, nagubano, voščeno lice, na katerem so le še nekatere skladne poteze pričale o nekdanji izredni krasoti, ji je zalila temna rdečica. V osinjele, ozke ustnice ji je priplala kri. Oči so ji sevale leskeče, bodeče, žgoče . . .
 Kakor bi se hotela obraniti kakega napada, je iztegnila levico z razprostrtimi prsti proti Zoriču, ki je stal še vedno sklonjen tik nje, zroč v njo s takisto žarečim, palečim pogledom, kakor bi ji hotel s samim pogledom izvabiti zadnji dih, ji pretrgati nit življenja, jo uničiti takoj brez vse milosti . . .

Roke so mu konvulzivno podrhtevale, kakor bi se hotele zdaj in zdaj okleniti nje tankega vratu ter jo zadušiti, ne pustivši ji niti teh par kratkih minutic, ki so še bile odločene njenemu pojemajočemu življenju . . .

— »Kaj je z njim?«

Zamolklo, brezzvočno se mu je izvilo vprašanje iz prsi.

Nagnil se je še globokeje k njej.

Kakor bi se bal, da bi utegnil preslišati odgovor, so mu ostale ustnice na pol odprte, da so se mu svetili med njimi veliki beli zobje.

»On?! . . . Mrtev . . . ustrelil . . .«

Odgovarjala je kakor brez volje, kakor bi ji izsiljeval besede njegov grozeči, žgoči pogled . . .

Zdravnik se je polagoma zravnal. —

Črez ustnice mu je švignil hitro in na kratko čuden izraz . . . izraz boli in jada, osuplosti in zadovoljstva — zaničljiv in škodoželjen, maščevalen, obžalujoč in demonski ob enem . . .

A takoj se mu je zopet umirilo obličje, omrzelo, okamenelo mu je. —

Oko mu je zrlo brez ljubezni, brez sočutja, a tudi brez sovraštva, brez strasti na ženo, nekdanj tako lepo, ponosno, hlepečo po življenja slasteh in uživajoč jih v polnih požirkih — a sedaj propadlo, postarano, zgrbljeno in izmučeno — na to žalostno razvalino nekdanje krasote. —

Telo bolničino se je treslo in trepetalo vzpričo boleznin in tega nenadnega, čudnega sestanka.

Polagoma ji je pojemale življenja luč. Oči, sevajoče v čudnem blesku, so se upirale še vedno nepremično v Zoriča. Iz njih je plamtel nekak strah, kakor bi se bala, da plane nesrečni, zapuščeni in go-ljufani mož slednji hip na-njo ter jo zadavi v plačilo za vse zlo, kar ga je bil moral okusiti radi nje . . .

Roke so se ji začele krčiti, obraz ji je zastrla mrtvaška, sinjasta bledost, na ustnicah pa so ji visele krvave pene. Dihala je neredno, hropeče, na kratko . . .

Celo telo ji je še parkrat vztrepetalo — in mrtva se je zgrudila nazaj v posteljo . . .

* * *

Zdravnik je stopil k bližnjemu oknu.

Nemo, zamišljeno je zrl na vrt . . .

Zunaj je bila pomlad. —

Mlado, skoro prozorno listje kostanjev je bujno zelenelo . . .

Par rekonvalescentov se je polagoma, s kratkimi, težkim koraki šetalo po vrtu. —

Zrak je bil kakor napolnjen s komaj vidnim, prijetnim, vonjavim dimom . . .

V daljavi — na glavah in fantastnih ostrinah sinjih gora, kjer se je povezoval horizont k zemlji — je plulo par neznatnih, sivkastih oblakov . . .

S čudnim, ne baš blaženim in prijetnim čuvstvom je zrl zdravnik to panoramo . . .

Pretresel — z neznano, elementarno močjo ga je bil pretresel prizor, kateri se je ravnokar vršil pred njim . . .

In mislil je, kako čudovit je ta sestanek. —

Osem let se je bilo pogreznilo v večnost, odkar jo je bil videl zadnjikrat . . .

Po njenem begu mu je bilo neznošno in strašno mučno življenje med ljudmi, ki so ga poznali, katerim so bili znani njegovi odnošaji, razmere njegove — katerim je bila odkrita njegova sramota. —

Z veseljem se je torej oklenil prve prilike, ki se mu je nudila, in zapustil je glavno mesto.

Nekje ob hrvaški meji, v nekem neznatnem mestcu je bilo razpisano mesto primarija v mestni bolnišnici.

Zorič je prosil — in dobil . . .

Dasi je s tem moral dati slovo vsi karijeri, ki ga je čakala v stolici, je bil te premembe vendar neizrečeno vesel — kolikor je sploh še mogel biti vesel po svoji nesreči; saj ta čut mu je bil že skoro popolnoma zamrl! . . .

Po groznih, težkih udarcih trpke usode je zdravnik začel obračati svoje oči sam vase. — Začel je misliti, motriti natančneje ljudi in svet, temeljiteje ugibati o življenja globoki, težki uganki . . .

In v tem razmišljanju se mu je seveda vedno in vedno vrivalo vprašanje:

»Zakaj vse to?!« —

Bil je nesrečen.

In vprašal se je, je-li ta nesreča učinek slepe, mrtve usode, ali pa je delo Vsemogočnega, katerega se je oklepal v mladosti, katerega pa je — žal — v poznejšem življenju bolj in bolj pozabljal in zanemarjal . . .

In če je res On poslal nanj to nezgodo — zakaj jo je?

Je-li zaslužil to kazen — tako grozno, neznošno kazen? . . .

In prejšnji indiferentist je postal skeptik, ki je ugibal in ugibal uganko, v katere temno skrivnost še ni prodril noben zemljan, v katere globino še ni proniknil noben mislec, noben genij . . .

Hudoval se je nad svojim Bogom. Ob enem pa se mu je začela oglašati vest, očitajoč mu, da ne more zahtevati samih dobrot od Onega, za katerega se že toliko let niti menil ni . . .

Mučen od teh dvomov, preganjan od nemirne vesti, mrzeč človeštvo, sovražen vsemu svetu, se je začel približevati bolniškemu duhovniku, staremu očetu Placidu . . .

— Življenje je imel za seboj oče Placid.

Rojen iz stare, bogate in plemenite rodovine, je bil preživel mladost v neskrbnosti, veselju in razkošju. A to ga ni oviralo, da se je visoko olikal in temeljito izobrazil.

Ko se je začelo oglašati srce, si je volil nevesto po lastni volji — bogato, lepo, plemenito po rojstvu, še plemenitejšo na duši.

Tedaj se mu je smehljalo zorno življenje, in sreča ga je objemala z mehкими rokami, in preprijazna usoda mu je razsipno trosila razkošno cvetje na življenja pote . . .

A hipoma je mlada nevesta zbolela — in čez teden dni je stal zaročenec ob nje mrtvaškem odru . . .

Tedaj pa mu je srce umrlo za svet.

Odpovedal se je svetu in njegovim mamilom. Oblekel je raševo haljo ter se posvetil Bogu in trpečim na duši in telesu . . .

A sedaj je bil oče Placid že star. —

Njega se je oklenil zdravnik.

Oče Placid pa je poznal svet, poznal ljudi, ni mu bilo neznano gorje in jad; zaglobil se je bil v globine svoje in svojih bližnjikov duše, in najskrivnejši koti človeškega srca mu niso ostali skriti . . .

Čutil je z zdravnikom, trpel je z njim, a ob enem ga je tolažil. Vlival mu je blagodejnega zdravila v globoko, še krvavečo rano.

In njegove modre besede, njegova ljubezen — ta neizčrpna, neusahljiva ljubezen do vseh trpečih in bednih, ki je storila že toliko čudovitega — je pokazala tudi sedaj svojo veliko moč . . .

Zdravnik je polagoma pozabljal. —

A enega — enega še ni mogel umeti in ni mogel: — Kako more Bog trpeti tako zlo — zakaj njega tako tepe, a ona je pustil, da sta utekla brez kazni . . .

In sedaj živita nemara kje prav srečno, se norčujeta iz njega in se posmehujeta pravičnosti božji, oni, s katero je grozil zdravnik sam nekdanj svoji ženi . . .

Rogata se ji — saj je ni pravice božje — sicer bi se pokazala, sicer bi ju zadela, ju kaznovala grozno in brez usmiljenja, kakor zaslužita . . .

Oče Placid pa je le tolažil, učil.

»Zakaj trpite!? — Kdo ne trpi? — Pogledite v moje življenje. Nisem-li tudi jaz trpel! — In tudi jaz sam se dvignil proti Bogu, tudi jaz sem vprašal: zakaj to — čemu trpim tako grozno, neznosno!? S čim sem to zakrivil? . . . A sedaj spoznavam, da sem le preveč zaslužil to kazen . . . in sedaj govorim: Mea culpa! — In glejte, tisoč in tisoč jih je, ki trpe takisto kakor vi — nemara še več . . . In mislite, da je vse to le izrodek kake slepe volje, delo kake trde, neizprosne moči, ki dela vse to, mrtvo, mehanski, ker mora delovati tako? . . . Ne — nikakor. Vse je volja božja — a te volje ne prokne duh človeški. Naklepov božjih ne bo sodila zemeljska stvar, in s svojim Bogom se ne bo prepiral črv zemlje . . .«

Današnji dogodek je Zoriča silno pretresel. —

Kar je smatral skoro za nemožno, in kar je vendar pričakoval leta in leta, se je bilo danes zgodilo.

Pred njegovimi očmi se je bil odigral danes zadnji prizor grozne tragedije njegovega življenja — ali pravzaprav življenja bitja, ki mu je bilo nekdanj dražje, nego lastno življenje, nego celi svet, ljubše, nego vse . . . vse brez izjeme . . .

In kak je bil ta konec! —

Semkaj — semkaj k njemu je privedla ona višja moč zločinko, hoteč jo uničiti tukaj pred njim, da vidi sam tragični konec nesrečne žene.

Zdravnik je bolj in bolj spoznaval svojega Boga. —

Ni se mogel več ustavljati, ko je videl to grozno in ostro kazen. Grozno?

Ne!

Ostro?

Tudi ne! — Pravično! —

Kakor je zaslužila . . .

Da, plačal jo je nekdo po njenih delih.

Zorič je bil našel svojega Boga! —

— »Gospod doktor,« je klicala sestra usmiljenka.

Zdravnik se je prebudil iz svojih težkih misli . . .

Polagoma se je okrenil.

Stopil je tiho k nekoliko korakov oddaljeni postelji, kjer je sestra privzdigovala glavo nekemu shujšanemu bolniku.

— »Ona tamkaj . . . je . . . mrtva.«

Glas mu je zvenel nejasno, negotovo — trepetal mu je in drhtel . . .

»Bog se usmili njene duše,« je tiho odvrnila sestra.

Sklonila je glavo, lepe, mehke ustnice pa so ji šepetale tiho, pobožno molitev za pokojnico . . .

II.

Iz globine društva pa se je dvigal krik krvi in stasti, tamkaj je bila zastrupljenost in zločinstvo, kakršnega zdrav um komaj pojma. Tamkaj je bila propadlost do dna, in dvigala se je in dvigala, dokler se ni popela do stopnic prestolov — kjer so še bili prestoli — a povsod spodaj so se valjala ljudstva v krvi in blatu razdivjanih strasti.

A. K. Kielland.

Drugega dne popoldne so jo pokopali — na zadnjem delu pokopališča, kjer je bil dokaj velik, a pust in zapuščen prostor, odločen siromakom. —

Mrak je legal na zemljo, ko je stopil zdravnik na pokopališče.

Hotel je videti še njen grob. S tem pa se je hotel posloviti od vsega, kar je do sedaj ljubil in sovražil — hotel za vselej pozabiti vse . . . vse . . . ves dosedanji sen življenja . . .

Zvečer poprej se je bilo pooblačilo -- v noči je začelo deževati . . .

Dež, gost in droben kakor pepel, skoro neviden, je naletaval enakomerno ter komaj slišno škrebetal po dolgem, zelenem listju hoj in žalujk, po zobčastih, temotnih listih cipres.

Debele kapljice so se zbirale na listih ter v odmorih padale na beli, drobni prodec — nasut na pota — na rumenkasto blato med grobovi, na mramornate, železne, lesene spomenike, na uvele vence, na plazeči zimzelen, v bujno travo . . .

Beli, mokri mramornati spomeniki so se motno lesketali; zlati in črni napisi so se videli nekam nerazločno, temotno, zabrisano . . .

Po gladkih kamenih so polzele kapljice navzdol ter se izgubljale v travi. —

— Zdravnik je s povešeno glavo, zaglobljen in zatopljen v misli, korakal čez pokopališče na zadnji del.

Lahko je našel grob svoje žene; bil je popolnoma svež . . . brez vencev — brez vsega nakita.

Okrog in okrog je bila trava poteptana — blatna . . .

Zorič je postal. —

Dolgo je strmel na sveži grob . . .

Potem pa je dvignil oči; pogledal je čez zid — na mesto . . . v svet . . .

— Mračilo se je hitro, kakor se navadno ob deževnih dnevih.

Bilo je, kakor bi se temotno, sivkasto nebo spuščalo niže in niže nad mesto. Ozračje je temnelo bolj in bolj — bolj in bolj se zgrinjalo in zgoščevalo. Tesneje in tesneje je ovijal črnkasti plašč okolico, mesto, posamezna poslopja, drevje pred pokopališčem . . .

V mestu je zablestela lučica . . . tam druga . . . tretja . . . četrta . . . peta . . . hitro, da oko niti ni moglo paziti na vse . . . Tu in tam je katera zasvetila, a se hitro zopet skrila — okna, ravno še razsvetljena, so zopet otemnela. — Spuščali so zavese . . .

A druge so čudno blestele skozi gosto meglo v večerno tmino — kakor bi mižale zaspane oči . . .

Iz vse velike, črne skupine, iz vse te mogočne mase brez oblike, brez določenih kontur se izgubljačoče v gostem mraku, so se ponosno, a nekam pošastno dvigali visoki, vitki stolpi cerkva. Na enem izmed njih — na najvišjem — je gorela visoko zgoraj pod streho luč; bilo je, kakor bi plavala majhna zvezda nad mestom. —

— Zorič se je zamislil . . .

Obračal je pogled nazaj na svoje življenje — na to pusto, nesrečno, izgubljeno življenje . . .

Pred dušo so mu vstajale podobe iz prve mladosti — podobe jasne, mile in drage: podoba skrbnega očeta, ljubeče matere . . . In nekaj mehkega, nekaj dobrodejnega je čutil v duši; bilo mu je, kakor bi mu morala prekipeči srčna čustva, kakor bi ga hotele oblitati solze — solze vroče, a vendar tako dobrodejne, kakršnih ni jokal več od mladosti, od onega časa, ko je še sedeval pri dragi mami . . .

Toda to je minilo . . . minilo . . . tega je že davno . . . vrlo davno . . .

In zrl je druge slike — slike izza dijaških let. — Mnog drag obraz — obrazi prijateljev in drugih dragih znancev — se je polagoma dvigal iz mračne preteklosti. —

V začetku nejasne, zabrisane podobe so se jasnile, so postajale določnejše, konkretnejše . . . in kakor v panorami so se mu počasi javljale pred dušo vse te drage osebe . . . In zopet so izginjale v polumraku . . . tiho, turobno, nekam pošastno — brez sledu . . .

Spomnil se je hkrati, da že vseh teh večina ni več med živimi, da so že vsi mrtvi, da mu jih čara pred dušo le domišljivost . . .

Da, vse to se je pogreznilo že davno v brezbrežno morje preteklosti — večnosti. —

Le spomini . . . spomini se še oživljajo! — In zazveneli so mu na uho srce pretresujoči, žalobni zvoki Chopinovega noturna . . .

In kakor v megleni daljavi je zrl zorno, stasito devo. Njeni mehki, krasni beli prsti plešejo s čudovite virtuoznostjo po koščenih tipkah . . .

Turobni, mehki zvoki ga polagoma zazibavajo v sladek polusen. —

Skozi okno lije mlačni nočni zrak. Ob šipe pritrkujejo tiho, na lahno listi divje trte — tajno šumeč, kakor opojeni od divnih zvokov noturna.

Liki zračna vila, plavajoča na lilastem oblaku, se mu bliža igralka — on širi roke . . . širi . . . a ona se dviga v višino . . . više . . . više . . . ter kakor dim izginja v nedogledu . . .

A zopet se bliža. —

Oklene jo okrog stasitega pasu . . . privije jo k sebi . . . Njegove ustnice se strnejo z njenimi v dolg vroč poljub. —

— Sedi v svoji sobi.

Bere drobno, majhno pismo . . . bere spet — bere tretjič. Težko umeva grozno novico, ki mu kar na mah stre življenja srečo . . .

In potem sliši jok in ihtenje žene — njen obupni krik . . . vmes pa zvene njegove trde besede . . .

Iz polumraka se zdajci dvigne visoka, herkulska moška postava . . . in tik tega tako dobro znanega moža zazre spet — njo . . .

Vzdivja. —

Umoriti jo mora, ker ga je varala tako neizrečno, tako podlo . . .

Na glavi začuti udarec. —

Potem pa ga je ovila noč — nesrečnega, neznosnega življenja temna, neprodirna noč. — Zdi se mu, kakor bi sanjal težek sen, da je izgubil srce, in da brez srca, brezčuten tava po svetu — v temi . . . sam, zapuščen, mrzeč svet in človeštvo . . .

Potem pa bolnišnica — postelj, in na postelji umirajoča žena.

Zre v njen izpiti obraz — in na njem gleda z groznimi črkami pisano vse njeno življenje — vse to brezmiselno, brezsmotno, izgubljeno, prodano življenje . . . celo . . . celo . . . celo . . .

Zre nazaj v njeno življenje — vidi jo bežečo z zapeljivcem — vidi jo, kako živi z njim v veselju in razkošnosti — mesece . . . leta. —

Potem pa pride beda. — Njena lepota je izginila — njegovo premoženje je skopnelo — zaigrano je.

Nastopi obrat — prevrat . . .

Zre ritmojstra ležečega v svoji krvi, s prestreljeno glavo. One temne, bodeče oči — kakor oči pleneče zveri — pa še bliskajo vedno tako strastno, tako poželjivo izpod dolgih črnih obrvi.

Ona pa lazi — primorana od bede, gladu — po smrdečih beznicah, po luknjah, kjer prebiva propadlost in nesramnost — kjer izvržek človeštva streže svoji pohotnosti in strasti . . .

A ko so ji opešale zadnje moči, tava beračica v širni svet, da umre kje v kakem tujem kraju . . . kdo ve, kje . . .

Kje? —

Tukaj pred njim je sklenila to grozno življenje, tukaj pred njim se je odigral zadnji čin te pretresljive žaloigre — ki je v začetku bila le nizka, podla komedija, brezsrčna igra z njim, z njegovim srcem, z njegovo ljubeznijo, ki pa se je polagoma izpremenila v krvavo žaloigro . . .

O, vse to življenje je bila nepretrgana laž, dolga, velika krivda, en sam grozen greh . . . vse . . . vse . . .

Stresel se je, zgrozil se nad groznimi podobami, ki jih je zrl v kalejdoskopu svojega minolega življenja. — Z grozo je strmel v propad, v katerega so se pogreznili ljudje, ki so bili z njim v najtesnejši zvezi — bitje, ki mu je bilo najdražje na svetu . . . A pogreznili so se, ker so se brez premisleka vrgli v življenja vabeče valove, ne da bi se vprašali:

»Kam plovemo?« —

Zdravnik pa je pomišljal: Kako je vse to? —

Je-li vse to res njena krivda? Je-li nemara nosila že od rojstva v sebi kal tega, kar je postala pozneje? — Je-li bila že izprijena tedaj, ko jo je videl prvokrat, ko se je vnel z vročo, neukrotno ljubeznijo do nje? —

In odločno si je odgovarjal: Ne! —

Krivda zadeva družbo, v kateri sta živela on in njegova žena.

Ta izprijena, do dna zastrupljena družba je izpridila tudi njo, zastrupila tudi njo . . .

In kako je ne bi?!

Kakor divji orkan brni čez celo to družbo mogočni tok onih modernih idej, ki v svojem znotranjem, pravem bistvu niso nič drugega, nego povsem navadne, vsakdanje konvencionalne laži . . .

Ta kalni tok je bil pograbil tudi Evelino. — In ona se v svojo nesrečo — kakor jih stori tisoč in tisoč drugih — ni vprašala takoj v začetku:

»Kam plovemo?«

Nesrečna nje usoda je ukrenila, da ni razmišljala o tem vprašanju, ki bi jo bilo nemara edino moglo rešiti. —

In požrli so jo kalni valovi in jo uničili.

Bila je poedin, majhen, neznamen del onih hekatomb, katere zahteva Moloh sedanjega veka! —

III.

Der Siege göttlichster ist das Vergeben.
Schiller.

Zorič je začel na tihem pomilovati svojo nesrečno ženo. —

A vendar je še prevladovala v njem trpkost in ogorčenost, katero so mu budili v srcu spomini na vse zlo, na vso neizrečno nesrečo, katero mu je bila provzročila Evelina. —

— Tedaj pa so zazveneli semkaj iz line mestnega zvonika mirni, turobni zvoki zvona, oznanjajočega: »Ave Maria . . .«

Lahno, milo božajoč, tako mehko tolažeč in ljubko blažeč, so lili in se zibali ti mehki, topli zvoki po večerni tmuni . . .

Zoriču je postajalo tako čudno. Bilo mu je tako mehko, tako toplo pri srcu! —

Naslonil se je ob zid ter strmel v nočno tmino — na drugo stran pokopališča. —

Visoki nagrobni spomeniki — kapelice ob zidu — vse to je kipelo nekam pošastno v večerni, gosti mrak, proti nizkemu, z oblaki zastrtemu svodu. —

Ob dolge, globoko povešene liste tuj in žalujk, na lične, fino izrezljane lističe cipres je škrebetaje udarjal dež.

Zdravnik je slišal, kako kaplja pri najmanjšem pišu nešteto kapljic na prodec na potih, na grobove, na spomenike . . .

A čez vse to — čez vso okolico — se je razprostiral težki dih smrti. —

V mrzlem, temotnem vzduhu pa so se zibali mehki zvoki zvona . . .

Zdravniku se je širilo srce. —

In zabil je vse, kar je trpel — vse boje, vse zlo, kar mu ga je bila povzročila ona, ki jo je nekdanj tako strastno ljubil.

Zabil je, da je radi nje izgubljeno vse njegovo življenje, da je radi njene krivde ostalo njegovo življenje brez sadu, ker je ona zamorila prve cvetove tega življenja . . .

Zabil je vse . . . vse . . .

Le eno je čutil: — Da je zopet nekdanji Zorič — Zorič izza mladih dni — dober . . . plemenit . . . mehkega, čutečega srca — pripravljen pozabiti vse, odpustiti vse . . . vse . . .

Snel je klobuk.

In kakor nekdanj — v mladosti — so se mu sklenile roke k verni molitvi . . .

Molil je in molil . . .

Spoznal je, da še sveti v temno noč našega življenja svetla zvezda. In le oni, ki hočejo zreti v to zvezdo, ki ravnajo po njej svojega življenja čolnič, se morejo rešiti iz kalnih, besnečih in grozečih valov, ki pljuskajo z neznano, besno močjo ob te trhle, slabe čolničke . . .

In zdravnik je zaupljivo dvigal oči proti temotnemu, svinčeno-sivemu nebu.

Šepetal je polagoma in s tihim, mehkim glasom;

»Evelina — odpuščam ti!« —

Po koščenem, v življenja resnih, težkih bojih izmučenem obrazu sta mu polagoma polzeli dve debeli, svetli solzi ter mu kanili v sivo, dolgo brado . . .

Frančišek baron Trenk, vodja pandurjev.

Spisal Ivan Steklasa.

6. Trenkova pravda, obsodba in smrt.

(Konec.)

ovražniki Trenkovi so bili prepričani, da bodo le tedaj varni, če ga pokončajo popolnoma, bodisi da ga obsodijo na smrt, ali pa na dosmrtno temnico. Uspeli so s prvim predlogom, kajti vojaško sodišče ga je obsodilo na smrt; obsodbo je imela potrditi le še cesarica. —

Kakor blisk se je raznesel glas po Dunaju, da bodo ustrelili Trenka na Novem trgu ob 11 zvečer. Vse je bilo pokoncu. V predmestju, skozi katero so imeli voditi obsojenca, so najemali radovedneži okna celo po 3 cekine. Gotovo se je bilo zbralo do 20.000 ljudi, ki so čakali dolgo časa zastoj Trenkove smrti. — Trenk je imel še vedno močne prijatelje in zagovornike, zato je mu ni bilo treba iti na morišče. To se je pa tako-le zgodilo.

Predsednik vojaškega sodišča je hotel uporabiti ugoden trenotek, da pridobi cesarico za smrtni odlok največjega svojega sovražnika. Ko sta imela oditi na lov cesar Frančišek I. in princ Karol, tedaj se je namenil predati cesarici smrtno obsodbo v podpis. Namero predsednikovo pa je nekdo ovadil ter cesarico na tanko poučil o tem sramotnem ravnanju sodnika, ki bi moral biti nepristranski v vsakem

pogledu. Lov se zategadelj ni napovedal. Predsednik pa je hitel, v svesti si zmage, na dvor ter sporočil cesarici, kako se je iztekla pravda ter izrekla smrtna obsodba z večino glasov. Potem je cesarici prav živo prigovarjal, naj podpiše obsodbo. Toda kako je bil presenečen, ko ga je cesarica zavrnila z vso odločnostjo ter ga prav nemilostljivo od-slovila. Kmalu potem je bil predsednik odstavljen ne le kot sodnik, ampak tudi kot upravitelj Trenkovega posestva, ker je zlorabil svojo oblast ter se pri tem poslu sam obogatil na stroške tujega imetka.

Vsa ta stvar pa s tem še ni bila rešena, temveč cesarica je zapovedala, da se ima vsa pravda proti Trenku iznovič pregledati, Trenka pa ukaže iz nedostojnega zopora med razbojniki, brez težkih okov odpeljati v orožnico, kjer je dobil za stanovanje štiri sobe ter mnogo drugih udobnosti; stražo pri Trenku je odslej obavljal častnik. Dovolili so Trenku tudi zagovornika, ki ga je imel braniti v njegovi pravdi, in sploh se je začela vsa stvar obračati Trenku na korist.

Ravno v tem času je prišel na Dunaj Trenkov stričnik Friderik; želel je po možnosti pomagati svojemu nesrečnemu sorodniku ter ob enem pozvedeti o premoženju njegovem, ker je on bil pravi dedič vsega premoženja. Najprej je obiskal princa Karola, ker je vedel, da je princ naklonjen Trenku, in da bi ga rad rešil iz temnice. Le-ta mu je razodel, da bi se bila vsa ta pravda že zdavnaj rešila povoljno za Trenka, ko bi le-ta znal uporabiti svoje ogromno premoženje za to, da z njim pomiri najhujše svoje sovražnike. Princ je prav bistro raz-umel ves položaj ter tudi dobro vedel, kako je Trenk sebičen in la-komen; saj je bilo znano, da Trenk ves ta čas, kar je bil zaprt, ni potrošil na dan nič več nego 30 krajcarjev, in vendar je bil milijonar.

Friderik je šel nato k Trenku ter mu očital njegovo skopost, ki je glavni vzrok vseh neprilik, a le z velikim trudom ga je prego-voril, da se je odločil potrošiti del svojega premoženja za mito svojih sovražnikov.

In glej! vsi so odstopili od tožbe, samo eden ne. In ravno ta bi mu moral biti najbolj hvaležen. To je bil sorodnik Trenkov, ki je bil prejel od njega mnogo dobrot ter postal tudi z njegovim posre-dovanjem major; zdaj pa je krivo pričal proti njemu, kar se je točno dokazalo dve leti po smrti Trenkovi.

Ta sorodnik je namreč trdil, da ga je hotel Trenk od polka odstraniti samo zato, da se ne bi zvedelo, kako je on ukradel z nekim tovarišem iz polkovne blagajnice 84.000 goldinarjev. In ravno ta tožba, katero je tožnik potrdil s prisego, je bila kriva, da je izgubil Trenk vso milost cesaričino ter bil naposled — obsojen. Četudi se je Trenk

trudil na vse načine, da bi dokazal, da je ta trditev lažna, in čeravno ga je njegov branitelj zagovarjal vrlo spretno, vendarle ni uspela obramba. Toda Trenk je bil sam največ kriv. Vznemiril je namreč zopet svoje sovražnike s tem, da je dal tiskati svoj životopis, v katerem je ostro šibal svoje sovražnike in tožnike ter se jim silno grozil, ako pride iz temnice. Pa tudi njegova prevelika skopost je bila kriva, da se je tožba zanj nepovoljno izšla. Trenk namreč ni hotel izplačati svojemu branitelju cele obljubljenе nagrade, nego mu je ponudil mesto 200 le 100 cekinov, češ, da še ni izročil glavnega obrambnega spisa. To je branitelja tako užalilo, da je Trenka prepustil svoji usodi, ter prestopil celo k Trenkovim sovražnikom. Le-ti so ga seveda z največjim veseljem sprejeli, in res jim je izdal najskrivnejše tajne svojega dosedanjšega varovanca. — Zdaj je zapustil Trenka tudi njegov močni zavetnik princ Karol; tudi njegov stričnik Friderik je izgubil vsako nado, da bi ga mogel še rešiti.

Tem huje pa so delali njegovi sovražniki, da ga ugonobe čim preje. Zakaj je Trenka zapustil tudi njegov stričnik Friderik, se vidi iz spominov, katere je le-ta zapisal o tem dogodku. On pravi: »Brž ko sem prispel na Dunaj, me je odpeljal mojega sorodnika zastopnik k cesarju in princu Karolu. Oba sta dobro poznala Trenkove zasluge, pa tudi hudobne nakane njegovih sovražnikov. Dozvoljeno mi je bilo takoj, da posetim Trenka; ob enem sta me oba bodrila, naj mu pomorem po možnosti. Cesar mi je celo zapovedal, da poiščem v vsakem slučaju pomoči na dvoru; on sam je nazval Trenkovega sodnika hudobnega človeka. Stvar se je zaobrnila precej na bolje. Tudi cesarici je bilo vse razjasnjeno, in pri presoji prve pravde se je Trenkova nedolžnost popolnoma izkazala; izpričalo se je, da se je pri pravdi, ki je stala celih 27.000 goldinarjev, ravnalo pristransko in krivično, in da je priseglo po krivem 17 častnikov, katere je bil Trenk odpustil iz službe radi nedostojnih činov.«

Friderik Trenk je neumorno sodeloval pri presoji cele pravde ter naletel na take prestopke in krivice, da bi bili morali vzpričo tega zapreti vse vojaške sodnike, ki so sodili Trenka. Tedaj je cesarica sporočila Trenku, naj prosi milosti, in če stori to, ga izpuste precej iz temnice. Toda na to se Trenk ni dal nagovoriti, kajti čutil se je poštenega in nedolžnega. Ta trdovratnost pa ga je upropastila, kajti zdaj so se vzdignili sovražniki iz novič proti njemu.

Stričnik njegov, pa ga je hotel vsekakor rešiti ter mu je svetoval, naj pobegne iz temnice, in ko bode svoboden, naj dokaže cesarici svojo nedolžnost. Trenk je v to privolil, in njegov stričnik Friderik

je vse pripravil, kar je bilo treba, da ga reši iz zavora. Kar Friderika iznenada pokliče k sebi zapovednik dunajskega mesta, maršal grof Königseck, ter mu svetuje, naj zapusti svojega sorodnika, češ, da je le-ta sam izdal vse naklepe o begu.

Friderika je to odkritje popolnoma presenetilo, in ni mogel razumeti, kaj je napotilo Trenka, da je tako ravnal proti svojemu sorodniku, ki se je pošteno trudil, da ga reši propasti. Trenk pa je hotel s tem činom le sebe oprati, češ, da ima čisto vest, in da njemu ni treba natihoma in skrivaj pobegniti, nego se lahko zanaša na svojo pravico in lahko mirno zre v lice svoji usodi. Pri tem pa se ni nič oziral na svojega zvestega sorodnika Friderika, kateremu bi se bilo slabo godilo, ako bi bil vso to stvar upotrebil proti njemu zapovednik Königseck; le-ta pa ga je samo opozoril, naj pusti nekvaležni rešiteljski posel.

Friderik je sklenil vzpričo te nezvestobe za vselej zapustiti svojega sorodnika. Ob enem pa je sporočil princu Karolu o tem nedostojnem ponašanju Trenkovem in tudi o svojem sklepu, da Trenka radi tega prepusti popolnoma usodi. Princ Karol pa je tudi še zdaj pregovoril Friderika, naj ga še ne zapusti; in da ga ne bi žalil, naj se ponaša naproti njemu tako, kakor da se ni nič zgodilo.

Toda Trenk je vstal svojemu stričniku nezahvalen; ni ga mogel trpeti iz gole zavidnosti, češ, da bi utegnil on njega naslediti na njegovih posestvih. Ta zavidnost mu ni dala miru, in neprenehoma je ugibal, na kakšen način bi ga mogel odstraniti. Izmisli si je grdo osnovo; nagovoril je namreč nekoliko častnikov, da ga napadejo, ko je nekega večera kasno odhajal iz orožnice. Častniki so nalašč povzročili prepir, in Friderik se je moral biti z njimi; vendar jih je vse srečno premagal. Radi tega pa je moral pobegniti z Dunaja ter se skriti v neki samostan. Kesneje je prišel zopet na Dunaj, in tukaj mu je povedal eden izmed omenjenih častnikov, da jih je najel Trenk sam za napad. Zdaj seveda Frideriku ni bilo več obstanka na Dunaju, kjer je bil izgubil skoraj svojo glavo radi nekvaležnega sorodnika. — Še pred odhodom so ga sovražniki Trenkovi kar obsuli ter tiščali vanj, naj jim izda skrivnosti, katere je bil zvedel pri obnovljeni preiskavi. Toda poštenjak Friderik ni hotel povračati hudega s hudim, temveč je skrivaj zbežal z Dunaja.

Še v oporoki se je pokazal Trenk hudega protivnika sorodniku Frideriku; od glavnega svojega dediča — in ta je bil baš Friderik — je namreč zahteval, da mora sprejeti katoliško vero in stopiti v avstrijsko službo. In malo pred svojo smrtjo se je izrazil Trenk naproti

zapovedniku baronu Kotolinskemu glede nasledstva: »Zdaj vesel umrjem, ker vem, da se bode Friderik jezil še po moji smrti, in da bode radi moje dediščine še prav nesrečen.« — In tako je tudi bilo; Friderik Trenk je imel po smrti svojega sorodnika 63 manjših pravn, katere je dognal na svoje stroške, pri tem pa izgubil tudi vso dediščino. —

Frančišek Trenk je bil od tega časa, ko ga je zapustil Friderik, popolnoma osamljen, brez vsakega prijatelja, in njegovim mnogoštevilnim sovražnikom zdaj ni bilo težko, ga popolnoma ugonobiti. In res je bil dne 20. velikega srpana l. 1748. obsojen na dosmrtni zapor v državni temnici na Spielbergu poleg Brna; s posestvi njegovimi sta upravljala dva njegova prijatelja, ki ju je imenoval sam, le točen račun in poročilo sta mu morala položiti vsako leto.

Trenk je bil sicer sam prepričan, da se konča pravda zanj neugodno, ker so ga bili zapustili vsi njegovi prijatelji, vendar pa se ni nadejal, da ga zadene tako huda kazen. Silno ga je presenetila stroga obsodba, vendar pa se je na vso moč premagoval, samo da se ne bi njegovi sovražniki še bolj radovali njegove nesreče. Šele v Spielbergu je popolnoma obnemogel, in huda vročica ga je položila na postelj. Vendar pa je kmalu ozdravel.

Bolan se je dogovoril Trenk z mladim zdravnikom, da pobegne iz temnice; pridobila sta za ta naklep tudi nekega častnika. — Ravno takrat se je bilo razglasilo po Brnu in Dunaju, da je Trenk umrl v zaporu; pandurji so peli že žalostinke za svojim nekdanjim priljubljenim zapovednikom. To zgodo so hoteli Trenk, zdravnik in častnik porabiti; po njih osnovi naj bi Trenk navidezno umrl. Res je le-ta legel v krsto, v katero je bila napravljena velika luknja, da je lahko dihal; toda poleg vse svoje drzovitosti se je močno bal, da ga ne bi živega pokopali.

Prišel je dan pogreba, in krsto so zabili ter jo v mraku — kakor je bila tačas navada — odnesli po stopnicah in položili na voz, ki je stal že pripravljen pred vrati. Tako se je odpeljala krsta z dozdevnim mrličem na neko oddaljeno pokopališče; spremljevala sta voz le omenjeni častnik in verni sluga Trenkov. Srečno so prispeli do pokopališča, in ondu je v bližini že čakal mladi zdravnik z vozom, da Trenka, bržko izide iz krste, odpravi v Holandijo.

Častnik je že komaj čakal, da odbije krsto ter pomore Trenku vstati; voznika in slugo je odpravil s tem, da ju je poslal po ljudi, ki bi jim pomagali Trenka pokopati. Zdajci se loti častnik posla, odpre pokrov, poda Trenku roko, da ga dvigne iz krste — kar pristopi četa vojakov k vozu; le-ti sicer Trenku pomagajo iz krste, toda

ga odpeljejo zopet nazaj na Spielberg. — Častnik pa je vendar ušel ter se odpeljal z zdravnikom vred.

Iz vsega tega dogodka se vidi, da so bili Trenekovi sovražniki vrlo oprezni ter so na jetnika pazili tudi, ko je bil na Spielbergu; kajti slabo bi se jim bilo godilo, ako bi se bil Trenk osvobodil. Ko se je torej raznesel glas, da je Trenk umrl, niso hoteli tega verjeti, nego so še strože pazili, kaj se godi v temnici. Tako so vedeli ves načrt, a Trenka zgrabili šele tedaj, ko je mislil, da je že prost.

Dve leti je potem prebil Trenk v temnici. Že meseca kimavca leta 1749. je uredil vse svoje posvetne reči ter se začel resnobno pripravljati za smrt. — Tri dni pred smrtjo, ko je bil še popolnoma zdrav, je sporočil zapovedniku trdnjavskemu, da želi poslati svojega izpovednika na Dunaj radi nekih važnih stvari, kajti približuje se konec njegovega življenja; sv. Frančišek Serafinski, njegov patron, da se mu je prikazal ter mu sporočil, da ga reši iz te doline solz in nadlog dne 4. vinotoka ter ga odpelje s seboj v večno življenje. Zapovednik je privolil, in Trenk je nemudoma odpravil kapucinca na Dunaj.

Drugi dan je Trenk izjavil pred ljudmi, s katerimi mu je bilo občevati: »Hvala Bogu! Zdaj je tudi moje potovanje dovršeno; moj izpovednik je namreč mrtev ter se mi je že prikazal.« In zares se je drugi dan sporočilo, da je omenjeni kapucin umrl med potjo na Dunaj.

Kmalu potem je sklical Trenk v svojo temnico vse častnike brnske posadke; sprejel jih je, oblečen v kapucinsko kuto in ostrizen kakor menih, ter je opravil izpoved javno pred vsemi. Potem jih je nagovoril z dolgim govorom ter jim priporočal pobožnost in preziranje vsega posvetnega. Izkazal se je sploh popolnoma skrušenega. Za spas svoje duše je ustanovil nad svojim grobom kapelico ter več večnih maš v kapucinski cerkvi¹⁾ v Brnu; samostanu kapucinskemu je zapustil v to svrhu 6000 goldinarjev. Slednjič je objel vsakega ter se poslovil od vseh po redu.

Dne 4. vinotoka ob enajstih dopoldne je vzel v roke uro ter rekel: »Hvala Bogu! zadnja ura se bliža.« Potem je sedel za mizo, si podprl glavo z rokami, zatisnil oči in začel moliti. Malo pred poldne mu pobledi leva stran lica, in ko je odbila dvanajsta ura, se ni nič več ganil. Prisotniki so ga nagovorili, toda on je le molčal; bil je res — mrtev . . .

Tako je skončal življenje Frančišek Trenk v 39. letu svoje starosti. Bil je pravi čudak v celem svojem burnem življenju in kot

¹⁾ Ondukaj počiva še dandanes.

takega se je pokazal tudi za svoje smrti. Ni se potemtakem čuditi, da se je kmalu raznesel glas, da ga je za dokaz njegove nedolžnosti odpeljal sv. Frančišek Serafinski v nebesa, kjer mu je bil pripravil mesto že njegov izpovednik; in nekateri ljudje so ga začeli smatrati za mučenika. Drugi pa — med njimi zlasti sorodnik Friderik — so naravnost trdili, da je Trenk še pred svojo smrtjo svet slepil s tem svojim ponašanjem; obdolžili so ga, da je zastrupil svojega izpovednika in sebe s takim strupom, o katerem je mogel na tanko presoditi, koliko se ga mora vzeti, da se umre o napovedanem času.

Ženitna ponudba.

Spisal Premec.

(Konec.)

VI.

a nika se predolgo ne ustavlja! Saj veš, da posel skrbne gospodinje je, da se drži doma. Malyjevi so pa tudi tako prevzetni, da ni preveč občevati z njimi.«

Tako je dejala tašča Vikici, ko je ta stopala pozno popoldne nizdoli po stopnicah, da poseti Malyjevko. Toda Vikica je ni poslušala; vesela je bila, da je zopet prosta, zopet enkrat sama. Razvedrilo se ji je lice, ko je stopala po prašnih trških ulicah.

Malyjevka jo je že dolgo pričakovala. Vedla jo je takoj v svoj mali, bogato in tudi dosti okusno opremljeni budoar; skozi težke preproge je jedva uhajala solnčna luč v ta prostor, v katerem je bil večni polumrak.

Kmalu se je razvil med njima živahen razgovor. Preteklo je bilo že nekoliko let, odkar sta bili zapustili skupno samostansko šolo. Ker sta bili enakih let in podobnih značajev, ju je v samostanu kmalu združila vez najintimnejšega prijateljstva; druga ni mogla biti brez druge, in ko sta se razhajali, se skoro nista mogli utolažiti. Dopi-sovali sta si še dolgo potem, a moj Bog, na svetu mine vse, vsakdo ima svoje skrbi, vsakdo svoja opravila, in tako se sčasoma pozabijo tudi najboljši prijatelji. Tudi med Vikico in Malyjevko so prihajala pisma vedno redkejša, dokler niso prenehala popolnoma.

Toda danes, ko sta se sešli tako nenadno čez osem let, se je hipoma ponovilo njiju prijateljstvo.

»Torej, ker želiš vedeti, kako sem se vpregla v zakonski tajarem, naj ti povem ob kratkem nekatere črtice iz vsakdanjega svojega življenja,« je nadaljevala gospa Malyjeva zapričeti razgovor.

»Moj oče, kakor ti je znano, je bil veletržec v Grahovem. Dal me je v samostansko šolo v Loko, da bi se vsaj kolikor toliko izomikala, kajti drugih dekliških šol Slovenci tako doslej nismo premogli; da bi me bil pa dal v kak zavod na Nemško, za to je bil preveč zaveden Slovenec. Moj Bog, kolikokrat je tožil, kako smo Slovenci še daleč za drugimi narodi, ko celo prepotrebni višji dekliški šoli nekaterniki delajo toliko ovir! — Ko sva se ločili, sem ostala doma, v hiši očetovi. Kako se mi je godilo doma, sem ti popisala večkrat v pismih in mi ni treba zdaj ponavljati. Boljše se pač ne more goditi ptici v gnezdu, nego se je godilo meni, dokler sem imela še živega skrbnega in tako ljubečega očeta. Matere, veš, da nisem že tedaj več imela, ko sva se medve spoznali.

Toda usoda je hotela, da sem izgubila prekmalu tudi očeta . . .

Bilo je nekega zimskega večera. Burja je tulila okoli hiše, in sneg je na drobno in gosto naletaval; v sobi pa, kjer smo sedeli oče, brat Rihard in jaz, se je širila dobrodejna toplota od visoke, v kotu stoječe peči. Oče je pri pisalni mizi urejal račune, Rihard je bral iz neke knjige, a jaz sem pletla ter v duhu brodira Bog ve kod po svoji pretoklosti. Tedaj se pa premakne stol očetov, in ko se z Rihardom ozreva, vidiva, da je bil obraz očetov mrtvaško blede, a desnico je tiščal na prsni; komaj je še izpregovoril in dejal s slabim, tihim, pojemajočim glasom:

»Zelo mi je slabo, po zdravnika!«

Priskočiva, a že je bilo prepozno; njegove oči so se še enkrat ozrle na naju, tako milo, s tako žalostno bolestnim izrazom, da sva zdrgotala, toda takoj so se zopet zaprle, zaprle za večno.

Tedaj pa se je usula gruča snega s strehe mimo okna nizdolu, in zabučalo je s tako silo, da se je potresla vsa hiša . . . Moj Bog, na ta večer se ne smem spomniti! Oče je bil majhen, debeluhast, polnokrven, in gibanje bi mu bilo dobro delo. Ali on je najraje posedal, prepuščajoč Rihardu zunanja opravila, in to mu ni delo dobro. Zadela ga je srčna kap, ko je bil izpolnil komaj petdeseto leto . . .

Gospa Malyjevka je umolknila; prevzeli so jo bili bolestni spomini, in pred oči ji je stopil oni s črnimi zastori premreženi prostor, v katerega sredini je ležal med zimskim cvetjem in voščeni svečami

nepremično pokojnik, čigar lica so bila tako prepadla in oči globoko vdrti. Spomnila se je dolgega žalostnega izprevoda, ki se je počasi pomikal po globokem snegu tja na pusto pokopališče, kjer so brili zimski vetrovi, in kjer se je odprla v stranski kapelici temna rakev, da je sprejela vase trhlo truplo. Že tedaj si je bila želela tudi ona tja noter, da bi ostala pri njem, ki ga je tako ljubila; a tudi danes so bili vzrok in nagibi k temu povsem različni! . . .

Strmela je nekoliko časa pred-se, kakor ne bi bilo nobenega pri njej; a Vikica je umela, kaj se godi v njej, zato je ni motila.

»Brat moj, Rihard«, je nadaljevala čez nekoliko časa Malyjevka, »je prevzel po očetovi smrti trgovino. Živela sva bolj sama za-se, in želela si nisem izpremembe. Jaz sem mu gospodinjala, a on je vodil kupčijo.

Toda kmalu je prišlo vse drugače. Rihard se je — zaljubil. Moj Bog, in kako neumno zaljubil!

V trg so prišli po letu na hlad nekateri letoviščniki iz Trsta. Bilo je več družin, ki so preplavile nalik povodnji trg in vso okolico. V gostilnici »Pri belem zajcu« se je nastanil prileten gospod, mestni inženir iz Trsta; gospod Batestin, to mu je bil priimek, je imel krasno hčerko Lucijo. Ta je bila pravi pravcati tip italijanske lepote, in takoj, ko se je prikazala, so bili zaljubljeni vanjo vsi mladeniči in celo starci, komaj se gibajoči ob svojih palicah. In zraven svoje lepote je bila videti tako naivna in rosno nedolžna kakor na pol razcvetli rožni popek. Druga seveda ni imela, nego svojo lepoto.

Rihard se je slučajno seznanil z gospodom Batestinom ter videl krasno hčerko njegovo. Od tedaj pa je zahajal vedno v njiju družbo . . . no, in čez dobra dva meseca sta bila z Lucijo — poročena. Znala ga je tako očarati, da ni vedel sam za-se. Po bogastvu mu res ni bilo treba vpraševati, toda hladno in trezno razmišljujoč človek bi bil vendar prej pozvedoval po značaju svoje izvoljenke, posebno, ako je ni še nikdar videl v svojem življenju. Toda Rihard je bil predober; nobenemu človeku ni zaupal slabosti, zraven pa je bil še poln romantiškega duha, in tako je zašel — v pogubo . . .

Na svatbo je bil povabljen tudi zdanji moj soprog, gospod Maly, kot daljnji sorodnik gospoda Batestina. Še tisti večer mi je pravil, kako me ljubi, in da me zasnubi. Jaz ga nisem s prva poslušala, vendar nočem tajiti, da je napravil na-me ugoden vtisk. Toda ni mi bilo na tem, da se že omožim, ko mi je bilo v domači hiši tako ugodno.

Kmalu pa sem si zaželela proč! Lucija me je takoj od začetka sovražila in vedela je za-se pridobiti tudi Riharda, tako da mi ni bilo

več ostati doma. Tako je prišlo, da sem bila z Malyjem prijaznejša vsakokrat, ko je prišel k nam. Zdelo se mi je, da me ljubi, in prikupil se je tudi meni, in naposled sem ga ljubila prav od srca. No, zdaj vem, da on mene ni ljubil nikdar!

»Ali nisi srečna!« jo vpraša osupla Vikica.

Malyjevka ji položi drobno roko na ramo, ji zre naravnost v oči, pa pravi:

»Dozdaj še ni prišlo čez moje ustnice to, kar sem izdala zdaj tebi. In zanašajoč se na tvoj značaj, ti povem, da sem zelo, zelo nesrečna!«

Počasi ji je prilezla debela solza po bledem licu, a naglo jo je obrisala ter nadaljevala:

»Prvi dnevi mojega zakona so bili srečni, kajti Maly mi je hlinil največjo naklonjenost. Toda kmalu sem izprevidela, da mu je bilo samo do tega, da si je z mojim denarjem pomnožil svoje bogastvo. Začel me je zanemarjati, a ko je še videl, da ne bode otrok, je postal popolnoma neznosem in surov. Po cele noči popiva po gostilnicah in počenja morda še kaj hujšega. Ah, da ima Rihard drugo ženo, kdaj bi bila že pri njem!«

»Ah, ah,« vzklikne Vikica, »kdo bi si bil mislil! Oh, ti uboga prijateljica moja! . . .«

»Pa tudi moj brat ni srečen; nisem ti še povedala do zadnjega o njem. V hiši je hotela gospodovati sama Lucija, in Rihard je bil po ljubezni do nje tako zaslepljen, da je popolnoma podlegel njenemu vplivu, in hoteč ustreči vsaki njeni želji, je trosil nečuvvene vsote za njene toalete, in hiša njegova je postala zbirališče vseh lačnih, podlih in pustolovnih kavalirjev tržaških; njen oče pa se je stalno naselil pri Rihardu.

Naposled je vendar Rihardu začelo iti po glavi, da to ne more imeti dobrega konca; osokolil se je ter hotel narediti konec nesmiselnemu potratnemu življenju, a bilo je — prepozno; žena se mu je porogljivo zasmejala. In ostalo je pri starem! — Lucija mu je povila krepkega dečka, in s tem sinčkom se Rihard tolaži, in ta ljubezen ga še zadržuje, da ne porabi zadnjega sredstva proti ženi svoji. — Staremu Batestinu pa tako življenje jako prija . . . Bog ve, kako se vse to konča, hočemo videti! . . .«

Malyjevka je umolknila. Solnce je bilo že zatonilo za bližnjimi griči, in v sobi je postala popolnoma tema, toda oni nista tega niti zapazili. Vikici se je bila v tem kratkem času Malyjevka smilila, in molče ji je stisnila roko. — Dolgo sta še presedeli skupaj, in morala je tudi Vikica še povedati zgodbe svoje.

Pri razstanku pa je morala obljubiti, da še večkrat poseti prijateljico.

Po trgu so že slabo brlele zamazane svetilnice, ko je stopala mlada Kovačica z Malyjevo dekle proti domu . . .

»Moj Bog, moj Bog, da si upaš izostajati tako dolgo! Ah, pri naši hiši nismo vajeni tega! Kdaj je Dragotin že doma in vendar je hodil po drugačnih potih kakor ti,« je stokala tašča, ko je prišla Vikici posvetit po stopnicah . . .

VII.

Vikica ni donesla v zakon one ljubezni, katera je toliko potrebna, da se ohrani v družini mir, da se premagajo nevšečnosti, in da se prenašajo s potrpežljivostjo sitnosti in dolžnosti tega stanu. Ljubezen, katero je bila oddala tako nepremišljeno nevrednežu, je sicer kmalu ugasnila, in malo je bilo potreba, da bi si jo bil pridobil njen soprog. Toda Dragotin se je trudil okoli nje samo toliko časa, da jo je dobil, in da je ob enem nekaj priženil; tisti čas je bil celo nekako zaljubljen. Toda odkar je bila Vikica njegova, se je za-njo le malo brigal; zadovoljen je bil, da ga je slušala v vsem, kar je zahteval, družega mu ni bilo mar.

Ali Dragotinove sitnosti bi bila še prenašala, da ni bilo tašče. Ko je pa videla, da Dragotin prepušča vse materi, da sme ta delati z njo, kar se ji poljubi, da jo ima pri hiši samo za dekle, tedaj se je uprl njen ponos. Toda še je potrpežljiva, misleč, da se vendar kaj izpremeni.

Toda motila se je. Kakor prve dni, tako ji je bila tudi pozneje tašča povsod in vedno za petami; ničesar ji ni naredila po volji, in kadar je tašča tako stokala in se križala, da dandanes mlade ženske niso nič prida, tedaj je Dragotin ni zagovarjal — in bilo je videti, da ima raje mater, in da ji verjame več, negoli soprogi.

Kadar se je Vikici le že preveč zdelo in se je možu potožila, je ta navadno odgovoril:

»Ah, draga moja, potrpi nekoliko, saj vidiš, da je starost sitna . . . Sicer pa mati moja ne pretirava povsem; ona je izkušena žena, in prav lahko se naučiš kaj od nje. Potrpi torej!«

»Toda kadar dokončam svoje delo, tedaj mi vendar dovoliš, da obiščem včasih svojo prijateljico Malyjevko?«

»Hm, draga moja, kaj hočeš vedno tam? Vsakdo ima svoja opravila, in preveč prijaznosti ni dobro imeti z nikomer.«

»Toda medve se pozna že davno!«

»Nič ne de, draga moja! Dokler se nista videli, niti vedeli druga za drugo, sta bili prav lahko druga brez druge; zakaj ne bi bili še zdaj? Glej mene, jaz ne občujem z nikomer, pa se mi vendar ne godi slabo; zdrav sem, hranim se pošteno, v prodajalnici mi gre dobro... dasi ne zahajam nikamor.«

»Ah, proti tem razlogom seveda ni ugovora,« je menila ona sarkastiško . . .

Toda drugi dan ga ni več vprašala; še tisti dan popoldne, brž ko je bila opravila svoja opravila, je posetila Malyjevko . . .

Ko se je vrnila, jo je zopet sprejela tašča z ne preveč laskavimi pozdravi, a Dragotin je — molčal; ko je videl, da se ni brigala za njegove opomine, jo je pustil na miru. Ona pa je nadaljevala svoje posle, kakor se ne bi bilo zgodilo nič . . .

Odslej je Vikica vedno po dvakrat na teden hodila k Malyjevki, in Dragotin se je temu privadil, kakor bi to moralo biti tako; dasi ga je početkom pekla ta ženina trma, vendar si ji ni upal reči ničesar, ker je bil preboječ in premiroljuben. Za zabavljičice pa, s katerimi jo je obsipala ob takih prilikah tašča, se niti zmenila ni; naredila se je gluha in slepa za vse, pa delala po svoji volji . . .

Nekega dne, ko je Vikica zopet posetila Malyjevko, je našla pri njej Malyja; videti je bil dobre volje, kajti šalil se je z ženo. Soproga mu je predstavila Vikico, in glej čudo — Maly je obsedel na bližnjem naslanjaču ter se je ves čas udeleževal pogovora. Proti večeru pa je spremil Vikico sam do njenega doma ter jo povabil, naj skoro zopet pride v kratkem k njim na posete . . .

Odslej je našla Vikica Malyja doma vselej, kadar je posetila prijateljico svojo; in celo, kadar je Vikica odšla, je čestokrat ostal doma ter prebil večer pri svoji soprogi. In le-ta je začela upati, da se morda vendar še vrnejo oni prošli blaženi časi, ko sta se razvnela s soprogom. In v tem smislu je tudi večkrat govorila Vikici, ko se je soprogo slučajno oddalil . . .

Toda Vikica ni bila teh misli; premalo bi bila ženska, da ni občutila, kako so čestokrat Malyjeve oči visele na njenih ustnicah, ko je kaj pripovedovala: kako se je vroča roka njegova večkrat dotaknila njenih prstov, kadar jo je spremljal proti domu — in k spremljanju se ji je često ponudil; čutila je, da je ona povod izpremenjenega življenja Malyjevega ter najnovejši predmet njegove nebrzdane strasti. Že je hotela kar ustaviti te posete, toda smilila se ji je zopet prijateljica, katera bi bila brez nje popolnoma osamela. Da, na željo Malyjevkinjo je odzdaj zahajala Vikica še češče k njim.

To je poostrilo razmere v domači hiši; odslej ni zabavljala sama tašča, šestokrat ji je pomagal tudi Dragotin.

Začeli so se domači prepiri v pravem pomenu besede, toda Vikica ni odnehala . . .

»Ah, kako sem ti hvaležna na tvojih posetih, Vikica,« je dejala ob neki priliki Malyjevka. »Zdaj, ko ima soprog moj tudi doma nekaj družbe, je ves drugačen; izpremenil se je na bolje, in ta preobrat si učinila baš ti, ki znaš tako vrlo zabavati s svojim prirojenim humorjem.«

Vikica ni odgovorila na to ničesar; zardela je in pomilovala pri sebi prijateljico, da je tako kratkovidna. Ob enem se ji je pa oglasila tudi vest, da ne dela prav, ker ji tega ne razodene, in to tem bolj, ker je čutila, da tudi njej izredno prija družina Malyjeva. Kaj se hoče? Doma hladen, do skrajnosti hladen in neduhovit soprog, a tukaj živahen, zgovoren mož, ki se je vidno trudil, da bi si pridobil njeno naklonjenost . . .

Maly jo je često tudi pričakoval na stopnicah, kadar je prihajala na poset; pohitel ji je naproti ter strastno stiskal drobno njeno desnico, katero je šestokrat tudi poljubil, pri tem pa so jo zadevali žarki pogledi iz njegovega očesa . . .

Sama je globoko občutila opasnost, v katero se bolj in bolj podaje s temi poseti, in vendar ni imela moralne moči, da bi jih bila pretrgala; ker je nekako slast črpala iz njih, je sama sebe slepila ter si izmišljala vzrokov, ki ji tega ne dopuščajo, da bi popustila itak osamljeno in nesrečno prijateljico. In kadar je že zmagovala v njej njene duševnosti boljša polovica, tedaj se je vzpel zopet nje ponos, češ, da bi nje tašča smatrala to kot zmago, ako bi hipoma prekinila svoje posete . . .

In ginila je v njej bolj in bolj vsa moralna moč, in kakor se človek, ki se potaplja, poprime vsake bilke, tako se je i ona poprijela misli, da bi tukaj utegnila pomagati Dragica.

Pisala je po-njo, in res je ta došla še med tednom. Odslej pa ni nikdar več sama šla k Malyjevim, spremila jo je vselej Dragica . . .

Ko je Maly prvič zagledal Dragico, mu je zakrožil zloben smehljaj okoli ustnic, in takoj je uganil, kaj to pomeni. Toda menil je tudi, da sme biti zdaj toliko bolj gotov svoje zmage; češ, kdor ima čisto vest, ne potrebuje »varuha čednosti«. —

Toda Maly se je znal tudi zatajevati; tako ravnodušnega se je kazal, da Vikica, ki ga je opazovala, ni mogla ugeniti, kako mu ugaja prihod njene sestre, ki ga je ona sama provzročila, a s tem le dokazala, da sama nima dovolj moralne moči proti njegovim naskokom.

VIII.

Maly je sicer iskal navadno po zimi zabave po bližnjih mestih, kjer je ostajal čestokrat po cele mesece. Prvo leto je vzel s seboj tudi soprogo, a drugo leto že tega ni storil, kajti njena navzočnost ga je ovirala kolikor toliko, da se ni mogel gibati, kakor bi se bil rad. Bil je grozen sebičnež, ki je stregel, kar je mogel, svojemu razkošju, in njegova podla čud ni poznala nobene moralne meje.

Toda vrlo je umel svoje poltne namene, svoje strasti tako zakrivati, da mu ni moglo do živega niti najbistrejše oko. Z najprijaznejšim obrazom, z najbolj izbrano vljudnostjo in pretkano umetelnostjo se je loteval svoje žrtve, katera se mu je le malokdaj izvila.

Letos pa Maly ni mislil na to, da bi odšel v mesto; ukrenil je, da napravi doma nekaj veselic, h katerim povabi trško gospodo.

Najprej je taki veselici dal povod god njegove soproge. — Ko ji je razodel, da hoče sijajno praznovati nje priliko, tedaj je bila ona še bolj uverjena, da bode vendar še vse dobro. V svoji veseli razburjenosti mu je ovila roko okoli vratu, položila ustnice svoje na njegovo čelo ter ga pogledala tako hvaležno, da bi bila ganila vsakega drugega, le Maly ni občutil ničesar; samo hladno jo je pogladil po nekoliko zardelem licu ter odšel . . .

Ona pa se je vdala sladkim sanjam o obnovljeni zakonski sreči . . .

* * *

Na predvečer njenega godu se je pri Malyju zbrala vsa odličnejša družba trška. —

Prišel je sodnik s soprogo in štirimi odraslimi hčerkami, advokat dr. Belec s svojo pritlikavo in bledikasto soprogo, ki pa mu je bila donesla za vsaki centimeter dolgosti svoje po celi tisočak . . . prišel je sodni adjunkt Vrešec, dva učitelja, novi kaplan gospod Lojze, davkar, davčni kontrolor in davčni pristav s svojimi sprogami, župan Pevec, lekarnar, nekoliko trgovcev, a prišel je nocoj tudi — Dragotin Kovač s soprogo in Dragico.

S pogledavali so se gospodje, ko so zagledali Dragotina v svoji družbi; hipoma je bil le-ta predmet mnogovrstnih dobrih in jalovih dovtipov, kolikor jih je premogel kdo. A tudi gospem se je danes nudila prilika, da so pokazale, kar so že davno obetale, da ga bodo namreč prezirale, ako dojde v družbo s soprogo svojo. —

Dragotina je prišel Maly osebno vabit, a drugim so se razposlala samo vabila. Vikica je bila namreč izjavila, da se udeleži večera samo s sprogom svojim; Maly se je moral torej hote ali nehote

vdati, dasi je — navzlic vljudnemu, gladkemu obrazu — na tihem preklinjal. Toda Dragotin se ni vdal tako hitro; mnogo sta morali moledovati Vikica in Dragica — trebalo je še mnogo podrobnih razprav, predno se je odločil s kislim obrazom, da pojde. In še na pragu bi se bil skoro vrnil.

Dragotina mati pa je pihala in sikala kakor kača, da se zdaj še njen sin pokvari, da postane pijanec, igralec in Bog ve kaj še vse; in vsega tega bo kriva Vikica.

»Oh, moj Bog, kam si zašla?« je pošepnila Dragica sestri. Res bi bilo bolje, da si vstopila v samostan, kakor si poželega malo pred poroko, nego da si prišla tej okrutnici v pest!«

Vikica ji ni odgovorila . . .

Malyjeva hiša je žarela nocoj v posebnem sijaju in blesku. Široke, položne stopnice so bile prevlečene čez in čez s težkimi perzijskimi preprogami, da se je stopalo po njih, kakor po mehken gozdnem mahu; po presledkih — na stopniščih — pa so se v kotech na nalašč prirejenih stojalih stiskale nalašč za ta večer iz mesta pripeljane eksotne rastline, raznovrstne palme in cikadeje, raznobojne kamelije in sijajne piramidaste azaleje. Po sobah se je širil mamljiv duh razcvetlih hiacintov in perzijskih korčkov. Vsa oprava se je svetila in lesketala v blestečem svitu mnogobrojnih luči na pristno srebrnih lestencih. Divani, naslanjači, chaise-longue, tabureti — vse je bilo prevlečeno z modro svileno prevlako. V podolgovati, z zimskim zelenjem odičeni jedilnici pa se je šibila z blesteče belim prtom pogrnjena miza pod težo jedilne oprave — finega servisa iz starosaskega porcelana in druge jedilne oprave ponajveč iz solidnega srebra. Da pa ne bi bilo namizje enolično, zato so skrbeli trije ogromni buketi, v dragocenih vazah razvrščeni po mizi, in pa lepa baterija buteljčk, nameščenih med posameznimi sedeži . . .

Po mnogih ceremonijoznih in deloma tudi ponesrečenih poklonih in po vljudnem prigovarjanju in posredovanju gospoda Malyja, ki je prav spretno opravljaj »honneurje« — je naposled posedla trška gospoda ter se vdala kulinarskim užitkom; in ko so začele pokati šampanjke, se je razvozlal jezik tudi najbolj sramežljivim povabljencom in povabljenkam . . .

Maly je hotel pokazati strmečim tržanom, da ni pretiran glas o njegovem bogastvu.

Tedaj se je tudi zgodilo da je začutil župan Pevec nujno potrebo, da je spustil ta-le imenitni govor:

»Častita družba, dragi prijatelji!

»Hm — kaj nas je danes — ne — nocoj, doneslo v to-le hišo, v to-le gostoljubno hišo, kjer — kjer — kjer nas prijatelj naš, gospod Maly tako — hm — tako gosti in na vse preljube načine napaja — hm — napaja? Oh — da ne bom preveč govoril, pa naj si vsakdo sam — sam odgovo — vori na to — vprašanje! — Hmmm . . . m. — Pa vendar, da ne bo kdo — hm — preveč ugibal, častita gospoda — naj mu povem, da bo jutri god naše, naše — hmmm — preljube gospe — prekrasne gospe — hm — Malyjevke! . . . Zatorej, da ne bom dosti govoril — hm — Bog jo živi još mnogaja leta!«

Ponosen na svoj vzneseni polet v govorniške sinje višave, je s tresočo roko dvignil čašo ter stopical najprej k Malyjevki, kateri se je sladko, dasi nekoliko okorno poklonil, a potem je trkal po vrsti z vsakim, kdor se mu je hotel približati.

»Živela gospa Malyjevka, živel gospod župan!« je vpilo vse vprek, in izpraznili so se kozarci. Župan pa si je brisal z modrim robcem obili pot, ki ga je bil zalil vzpričo nenavadnega duševnega napora.

Ko je bil z županovim govorom predrt led, tedaj je mislil vsakdo, da je tudi njegova dolžnost, da pokaže govorniški svoj dar. In začele so se napitnice ter vrstile brez konca in kraja: Malyju, navzočnim damam, sodniku, učiteljstvu, adjunktju, davkarju, tržanom, slogi in edinosti trški in tako dalje »in infinitum«.

Najimenoitnejša napitnica pa, katera je vredna, da se otme pozabnosti, je bila ona, katero je nazadnje sprožil kaplan, gospod Lojze.

Gospod Lojze je bil srednje velik človek, bledikastega, podolgovatega obraza in črnih, kratkih las ter enakih drobnih, a živahnih oči; njegova polt je bila blesteča, a glas tenak, kakor šestnajstletne mladenke. No, gospod Lojze je čutil, da je lep, zato je tudi zmagonosno zri po omizju. V trgu je bil šele malo časa, a ker je bil veseljak, živahen v družbi, in ker je bila razširjena vest, da je »liberalen«, ga je bil povabil Maly.

Gospod Lojze pa je govoril v verzih, katere v natančnem besedilu tu navedemo, da se ohranijo slovenskemu slovstvu. — Evo jih:

Slavna gospoda!

Mi, ki smo se danes tukaj zbrali,
Mislim, da se ne bomo med saboj sabljali
In rvali! — Med nami vlada sloga,
Ki je najdražji dar od Boga.
Pustimo druge, naj se le sabljajo

In ob vsaki priliki lasajo
 Za vsak malenkostni in pravi »nič« —
 No, nje na ražnju pekel bo »h—č«.
 In z njimi vsi ti liberalci
 In z njimi tudi klerikalci
 In demokratje, komunisti,
 Prevrtniki in socialisti,
 Idealisti in realisti . . .
 Pekli si bodo na ražnju obisti.
 A mi se jim bomo smejali,
 Ker se nismo med sabo sabljali . . .
 Ker naša deviza ostane in bo,
 Da srkamo v slogi to vince sladko.
 Zatorej zdaj čašo vzdignivši,
 Do dna jo v dušku 'zpraznivši,
 Naj vsak jo na zdravje izlije
 Te cele in lepe naše — »kompanije«!

Ko je gospod Lojze končal svoj poem, se je zmagonosno ozrl po zbrani družbi, katera se je začela strmeč zavedati, da ima med slabo vrlo nadahnjenega, nadarjenega in navdušenega pesnika, kateri še mnogo »obeta«.

Gospod Maly pa je zavpil: »Živio gospod kaplan, še mnoga leta in mnogi dan!«

In zopet so zazveneli kozarci ter se izpraznili . . .

V tem je pa v salonu zasviral češki kvintet potujočih »progarjev«, katere je bil Maly nalašč skrivaj naročil, ko so potovali pred nekolikimi dnevi skozi trg.

Hipoma je bila mladina pokoncu, in nekatere dame so obsule gospoda Lojzeta.

»Ah, gospod kaplan, samo en valček!«

To je bilo čivkanje okoli njega! Pristopile so še matere.

»Ah da, saj res, gospod kaplan! Vidite, mladine manjka, in saj to ni greh ka-li, ako se zavrtite parkrat!«

»Saj smo v zasebni prostorih, in to ne bo nikomur v pohujšanje, gospod kaplan,« je zacvilil lekarničar. »Saj je še celo David plesal pred skrinjo zaveze!«

In od vseh strani je bilo slišati samo: »gospod kaplan!«

Ta pa se je branil z vsemi štirimi, a nazadnje se je rešil sitnosti s tem, da sta z debeluhasto, starikovo sodnico zarajala »štajriš«. —

Družba se je razkropila; mladina je plesala in se zabavala po svoje, četverica gospodov se je umaknila v oddaljeno sobico, kjer so izkušali v globokoumnem »mavšlju« drug drugzega prijateljski oskubsti

za nekoliko perja; a nekaj jih je ostalo še pri mizi, kjer so še vedno odletali proti stropu zamaški Cliquotovih šampanjk. — Med temi sta bila tudi Maly in Dragotin, a gospé so bile vse v salonu.

Dragotin, kateri je bil dolgo redkobeseden in neroden, kakor da sedi na trnju, se je polagoma ogrel in zapletel v pogovor z drugimi gosti, da sam ni vedel kako. V kratkem se je čutil prav domačega, in tudi šampanjec, katerega si ni bil sam še nikoli v življenju privoščil, mu je šel prav v slast.

Ko je vstal nekoliko od mize, je videl svojo soprogo, da je stala z Malyjevko pri bližnjem oknu; pristopil je k njima.

»No, kako se kaj zabavaš, Dragotin?« vpraša Vikica.

»Izborno, kakor vidiš,« odgovori on.

»Ah, saj sem ti pravila, pa mi nisi hotel verjeti,« pravi ona ter ga udari na rahlo s pahljačo po rdečem licu.

V tem hipu ga je nekaj izpreletelo, in začutil je, da to pred seboj stoječo krasno ženko vendar le ljubi, in da mu pravzaprav le slabo pristaje ona hladnost, katero ji je kazal.

»Tedad nas pa odslej posetite večkrat,« reče Malyjevka.

»Oh, kadar vam bo drago, milostna,« odgovori Dragotin ter, poklonivši se, odide.

Oni dve sta se glasno zasmejala. Vikica pa je dejala:

»Moj Bog, v kako kratkem času je postal celi kavalir iz največjega filistra!«

In razgovarjali sta se dalje.

Ko se je vrnil Dragotin k mizi, je povzdignil Maly čašo svojo; lica so mu žarela, in jezik se mu je že nekoliko zapletal, ko je dejal:

»Veseli me, da smo pridobili vendar svoji družbi moža, kateri se nas je ogibal toliko časa. Da zve, kako ga spoštujem, in kako želim, da bi se sešli od zdaj večkrat, mu ponujam s tem bratovščino!«

Dragotin se ni protivil. Prijela sta čaši in z navzkriž objetimi rokami sta ju nagibala k ustnicam. V tem je prisopihal gospod Lojze, ki je bil srečno dovršil svoj »štajriš« ter intoniral v vrtoglavni visočini: »Bratje v kolo se vstopimo!« —

Vikica, ki je bila ravnokar plesala z adjunktom valček, je odšla iz salona, da bi se nekoliko ohladila; prekoračila je več sob, a nazadnje je nehote zašla v budoar gospe Malyjevke, kjer je sedla utrujena na divan. Iz oddaljenega salona so ji zveneli na uho akordi počasne mazurke, čulo se je drsanje po parketu in glasni šum in smeh iz drugih sob, po katerih so se bili razšli gostje. Tukaj pa je bilo tiho,

tako skrivnostno tiho! — Na mizi je brlela na pol zatisnjena svetilka, da so se v njeni svetlobi črtali obrisi različne oprave kakor v polumraku . . .

Utrujena je zatisnila oči, naslonila glavo na visoko naslonilo ter leno položila roke v naročje. Tako je slonela dolgo, dolgo, sanjajoč in razmišljujoč, da se je je naposled loteval spanec . . .

Malyjevka jo je iskala že dolgo; utrujena od nenavadnega šuma, razburjena od velikega veselja in že od narave slabih živcev, je hotela poiskati miren kotiček, kjer bi se lahko na samem razgovarjala s prijateljico ter tako dala duška današnjim svojim čutom. Nazadnje jo vendar najde; ko pa vidi, kako Vikica sladko dremlje, zatisne še nekoliko niže svetilko, ki je Vikici sijala ravno v obraz, stopi po prstih proti oknu, kjer nasloni glavo za težkim zastorom v roke, ter čaka, da se prijateljica zbudi . . .

Malyjevka še ni sedela dolgo za zastorom, ko začuje na mehkih preprogah stopinje, bližajoče se budoarju. Kmalu nato zapazi pri vratih soproga svojega.

Maly se ustavi na pragu; bil je videti nekamo nemiren, in oči so mu begale nestalno po raznih predmetih, dokler niso obvisle nad nepremično slonečo Vikico. Tedaj se je pa zablislil v njih uničujoč in užigajoč plamen, in desnica, s katero se je oprijel bližnjega naslanjača, se mu je tresla, da se je moral oprijeti tesnejše. In še vedno so bile njegove oči uprte v bledikasti in mirni obraz speče Vikice.

Malyjevka je skozi zastor opazovala svojega soproga. Nehote jo je izpreletel mraz, ko ga je videla tako razburjenega, in že je hotela stopiti predenj, a razna, nejasna, mešana čuvstva — osuplost, ogorčenost, strah, radovednost . . . so jo pridrževala, da se ni mogla premakniti nikamor.

Maly pa je stopil proti divanu, položil tresočo desnico Vikici na ramo, a takoj nato se sklonil in pritisnil vroče svoje ustnice na ustnice Vikičine. Hipoma se je zbudila Vikica iz rahle dremote in prestrašena je hotela planiti kvišku, a v tem hipcu je že klečal Maly pred njo, jo objemal, da se ni mogla ganiti nikamor, ter ji prisegal, kako jo ljubi, njo edino na svetu ljubi.

»Ah, gospa,« je hitel z navdušeno strastjo, »ah, ko bi vi vedeli, kako in koliko časa sem že hrepenel po tem trenutku, kako sem iskal prilike, da bi mogel biti z vami sam, sam le za kratek trenotek — vem, da me ne bi zavrgli! Koliko večerov, katere bi bil sicer prebil s prijatelji svojimi, sem žrtvoval zaradi vas, samo da sem vam smel zreti v ljubeznivo lice, v krasne oči! Ah, zakaj vas nisem poznal

prej! Toda tudi zdaj je še čas! Kdo nama more braniti, ako se hočeva ljubiti midva s pravo, gorečo ljubeznijo, kakršne ne morem najti pri svoji soprogi jaz, kakor niti vi pri svojem pustem in dolgočasnem možu? Ah, jaz le predobro vem, da niste srečni z njim, in da ne bodete nikdar! Ah, saj pa tudi vreden ni takega angelja, kakršen ste vi! Oh, gospa, samo eno znamenje vaše naklonjenosti, samo eno znamenje!«

In sklonil se je zopet proti njenim ustnicam . . .

Vikica ga je ves čas nestrpno poslušala, a zaman se je izkušala oprostiti njegovih jeklenih rok. Sicer pa tudi njegove strastne besede niso bile na-njo brezvplivne; čutila je navzlic mnogim nasprotnim občutkom, da bi zares mogla ljubiti tega lepega in tako strastnega moža. Toda zopet ji je hipoma z vso silo stopila pred oči bleda podoba prijateljčina; Malyjevkinе velike vodene oči so jo gledale tako milo, zdelo se ji je, da sliši njen prijazen glas, in s krepko odločnostjo se je otresla osladne mamljivosti, ki ji je pretila otemniti hladno razsodnost ter se polastiti nje duše.

Sklonila se je pokoncu, oko ji je zaplamtelo, in trd in osoren je bil njen glas, ko je hlastno dejala:

»Nikdar in nikdar, razumete, gospod! In tudi, ako bi res ne umela dolžnosti svoje, in ako bi bila res naklonjena — svoje prijateljice ne bi hotela izdati! — In zdaj vas prosim, odstopite, da odidem!«

Hotela je mimo njega, a on jo je prijel za roko, kakor s kleščami in jo prisilil, da je zopet sedla.

Tedaj se je pa odgrnil zastor pri oknu, in pred njima je stala Malyjevka; nobene kaplje krvi ni bilo v njenem licu in v njenih ustnicah, a noge so se ji šibile, in oči so zrle topo pred-se. S slabim, skoro pojemajočim glasom je izpregovorila:

»Hvala ti, Vikica! — Zdaj pa pojva k družbi!« Ni se ozrla v soproga, kateri je stisnil od jeze ustnico med zobe ter sikal kletvice; rahlo je prijela Vikico pod pazduho, in odšli sta . . .

Ostala družba ju je pogrešala že dolgo, vendar je še veselo rajala, ko sta dospeli med-njo. Toda skoro nato je tožila Malyjevka, da jo boli glava, in družba se je kmalu razšla, z lepimi spomini na imenitno praznovanje godu gospe Malyjevke.

IX.

Drugi dan je bil pri Kovačevih zelo pust in dolgočasen. Dragotina so boleli lasje, in ni se mu ljubilo zgodaj vstati kakor po navadi; ob devetih se je še stiskal pod odejo, in prepustil je soprogi, da je šla nadzorovat prodajalnico. Vikici je bilo to všeč; kajti ni mogla spati, in vrveli so ji po možganih sinočnji dogodki, da se jih ni mogla otresti. Molče in s povešeno glavo je potem zjutraj vršila svoje opravke, in niti porogljivi in zaderikavi glas njene tašče, katera je na Vikico zvrčala vso krivdo, da se je Dragotin pokvaril, je ni motil v njeni zamišljenosti.

»Moj Bog, zakaj nisi ostala tam, kjer si bila, ako si mislila tako delati! Ah, mi bi bili živeli lahko brez tebe in pošteno živeli,« se je srdila starka.

Vikica je molčala, a starko je ta molk še bolj razvnel, in cela ploha očitkov in ukorov se je usula na Vikico.

Dragica, ki je to slučajno slišala v bližnji sobi, je od nevolje kar prebledela; ni se mogla prečuditi, da molči sestra tako trdovratno. Naglo je odprla vrata, stopila pred starko ter rekla:

»Kaj mislite, da nimamo pri nas še toliko, da se ne more vrniti domov? In to vam tudi povem, da se skoro vrne; ne pustim je jaz v tem peklu! Očetu pa vse povem!«

»Ah, ljudje božji, ali ste čuli?« se je zgrazala starka. »Take mlečnice, pa že znajo tako odgovarjati in bi že rade preobrnile svet! Oh, moj Bog, moj Bog, kam pridemo!«

In nadaljevala je svoje govore, a Vikica in Dragica sta bili že odšli v prodajalnico. — Vikica si ji to pot ni upala ugovarjati tudi zategadelj, ker ji je vendarle očitala vest, da ni prav ravnala, ko je zahajala k Malyjevim še potem, ko je zapazila, da Maly streže za njo; in morala je v srcu pritegniti tašči, da bi bilo bolje, ako bi bila ostajala doma . . .

Ko je Dragotin vstal, je obsula tudi njega mati z kopico ljubeznivosti.

»Čemu se pustiš voditi takemu nezrelemu otroku? Ali ne veš sam, kaj je prav? To ti povem, ako bo to tako dalje, pojdem od hiše jaz, ali pa ona!«

Dragičin upor jo je bil tako razkačil, da je pozabila vse obzirnosti. To pa je bilo tudi Dragotinu preveč; jezno je pograbil klobuk in krenil skozi vežna vrata na cesto . . .

Kar se že ni bilo zgodilo strašno dolgo, to se je zgodilo danes. Dragotin je prestopil prag Slugove krčme ter krenil proti mali stranski

sobici. Ko ni videl nikogar v prvi sobi, se je hotel vrniti, a ko je obstal pri vratih, je začul od znotraj neko govorjenje; zazdelo se mu je, da se je izgovarjalo tudi njegovo ime.

Postoji in poslušaj.

»Strašno dolgo že ne vidim več Malyja tukaj; včasih je bil pri vas kuhan in pečen, zdaj pa pravijo, da prečepa vedno le doma,« je govoril droben, pevajoč glasček, ki ga je takoj spoznal, da je notarjevega pisarja; le-ta je bil porabil priliko, ko je bil slučajno odsoten šef, ter je bil stopil k Slugovim, da ga v naglici zvrne kozarček.

»Ah, kaj hoče tukaj, ko ima doma tako izborna zabavo!« odgovori porogljivo Slugova Milica.

»Hm, pravijo, da je mlada Kovačica vedno tam,« pristavi pisar.

»In da zaradi nje ostaja Maly doma,« pritrди Milica.

»Ha, ha, kaj pa Dragotin, ta kratkovidni možiček?«

»Ah, ta se ne briga za celi svet! Onadva se zabavata Malyjevki za hrbtom, on pa prezeba v svoji prodajalnici. Ah, to že čivkajo vrabci na strehi!«

Dragotin je slišal dovolj; hipoma mu je šinila vsa kri k srcu, a v obraz je prebledel kakor krpa; krčevito je stisnil pesti, a takoj je naglo stisnil klobuk prav nizko na čelo, kakor bi se hotel skriti celemu svetu. Obrnil se je ter stopil proti izhodu, vesel, da ga ni opazil nihče. Prišedši na cesto, pa je bežal, da so strmeč zrl ljudje za njim.

Toda Milici se je bilo zazdelo, da sliši nekak šum v prvi sobi; stopila je na prag, a ko ni bilo nikogar videti, je stopila v prvi sobi k oknu. Prav tedaj pa je zavil mimo ogla Dragotin. Naglo se je vrnila v drugo sobo k pisarju.

»Ah, ah, meni se zdi, ako me vse ne vara, da naju je Dragotin Kovač poslušal, ko sva se midva menila o soprogi njegovi!«

»A-a!« je zazijal pisar.

Milica pa se je glasno zasmijala.

»O jej, o jej, to bo pa danes dan pri Kovačevih! Oh, rada bi videla ta prizor!«

»A-a!« je zategnil pisar že v drugič. —

Kmalu nato se je odpravil iz krčme tudi pisar; pri vratih je še postal, segel z desnico Milici po licu ter jo rahlo pobožal.

»Predno grem, te moram vendar še vprašati, ali me imaš še kaj rada?«

»Ah, saj veš da,« odgovori ona.

»Koliko?«

»Toliko!« Rekši iztegne Milica roki, kolikor more, da bi pokazala dolgost svoje ljubezni.

Pisar je bil zadovoljen in, pogladivši si rdeče svoje brke z obema rokama, je ponosno odšel . . .

Milica je ostala sama v sobi. Komaj so se zaprla vrata za pisarjem, že je vrgla pletenje iz rok, se leno naslonila na okno ter se škodoželjno smehljala.

»Ah, da bi me bil Dragotin le res slišal!« je pri sebi preudarjala. »Oh, kako zadoščanje, kako maščevanje bi bilo to za vse te muke, ki sem jih prestala, odkar sem bila prepričana, da me Maly zanemarja zaradi nje! Moj Bog, da bi le res bilo!«

X.

Dragotin je stopil, prišedši domov, najprej v prodajalnico. Po ozkem prostoru za prodajalnico, kjer je imel svoj »komptoar«, je taval nekoliko časa semtertja s težkimi, negotovimi koraki. V lice je bil rumen, in iz mokrih oči mu je švigal neukročen srd; stiskal je pesti, sikal kletvice med zobmi in besnel in rohnel je sam pri sebi, da ga je bilo groza videti. Mislil je, da Vikico najde tukaj. Prevezla ga je bila strast tako, da se gotovo ne bi bil brzdal niti pred trgovskimi pomočniki, niti pred kupovalci, ako bi jih bilo slučajno kaj v prodajalnici. K sreči je bila Vikica odšla nekoliko trenutkov prej v gornje prostore.

Ne meneč se za nikogar, je zaloputnil vrata za seboj ter stopil naglo po stopnicah v prvo nadstropje.

Tam pa je našel dekle Malyjevo, ko je ravno pripovedovala Vikici:

»Jejmine, kako so gospa hipoma oslabeli! Sinoči še tako veseli, a danes skoro na pol mrtvi. Kdo bi si bil mislil? Lepo vas prosijo, ako bi mogli priti popoldne samo za trenotek k njim.«

Dragotin se je takoj postavil pred njo.

»Povej svoji lepi gospe in svojemu še lepšemu gospodu, da moja žena ne pojde nikamor! Pač pa pridem jaz, da poravnam neke račune!«

Donelo je iz njegovih besed sovražno pretenje — to je čutila celo dekla; osupla je pogledala Vikico, a ko je videla, da je tudi ta vsa prestrašena, se je nerodno poklonila ter izginila.

Dragotin pa je stopil k Vikici.

»Tako tedaj! To so torej tvoji shodi — lepo prijateljstvo to! — Ti obiskuješ Malyjevko, da s svojimi poseti varaš mene in njo! —

Nesramnica! Podla stvar, ki nisi vredna, da te nosi zemlja! — Dej, reci, da ni res, ako si upaš, ako si nedolžna! — Fej! Celi trg že govori o tebi, a se roga meni, meni, ki sem bil doslej tako spoštovan, tako pošten, tako vzgleden človek! Fej te bodi! . . . Oh, moj Bog, da moram biti vprav jaz tako nesrečen! O joj, joj, kačo sem grel na svojem srcu, in zdaj me je pičila, da se je strup njen razlil po mojih žilah, da je uničeno telo moje in duša moja! O gorje, gorje ti, težak odgovor te čaka!«

Vedno bolj se je razvnel, vedno hujše je vpil. Njegovo vpitje pa je privabilo na lice mesta tudi taščo, a takoj za njo je prihitela še Dragica.

Oni pa je sedaj, ko je imel več prič, vpil le še huje.

»Oh, kam naj se sedaj denem, kam naj pogledam! S povešenimi očmi bom moral stopati po trgu, v tla bom moral gledati, ko pride kdo v prodajalnico — in to vse zaradi moje žene, ki je tako nizka, tako strašno nizka in podla! Oh, na mestu bi te ubil, da, ubil bi in ugonobil bi tebe in sebe!«

Stopil je bliže nje, ne meneč se za mater, niti za Dragico; nehote in nevede je vzdignil roko v strasti svoji, in težko je padla na Vikičino ramo.

Ta pa je stala pred njim bleda, mrtvaško bleda, a mirna in ponosna. Ni je ganilo njegovo tarnanje, niti njegovo stokanje, katero se ji je zdelo bolj smešno, nego resno in žalostno. — Šele, ko se je je roka njegova dotaknila tako nemilo, je zdrgetala pod udarcem, a tudi trdo stisnila ustnice, katere je bila vprav odprla, da bi se opravičila.

Starka, ki je dozdej tiho opazovala, kar se godi, je zdaj skozi nos zahohnjala: »Oh jej, nič ji ne bo škodilo, nič! Moj Bog, kadar mož tepe ženo, se smejejo angeljci! Moj Bog, kolikrat je mene moj stari — Bog mu daj dobro! Le jo, le jo — nič ji ne bo škodilo!« —

A Dragotin je v slepi strasti svoji položil drugič roko na njo, še predno je mogla zabraniti Dragica. Tedaj pa je le-ta stopila med njiju; prijela je sestro za roko ter jo vlekla za seboj v svojo sobico.

Vikica je stopala za njo v nekaki omotici, brez svoje volje, kakor otrok.

XI.

Dva dni po teh dogodkih je Dragotin po večerji sam stopal po svoji sobi. Roke je držal sklenjene na hrbtu, tilnik mu je bil upognjen, in videti je bil popolnoma strt in uničen; kamor mu je seglo oko, povsod vse prazno, povsod vse tiho, povsod vse pusto in zapuščeno,

Ni je bilo več Vikice, soproge njegove, ki je z navzočnostjo svojo oživila pusto sobo; odšla je bila takoj po onem dogodku z Dragico, ne da bi se bila od njega poslovila, niti da bi bila izpregovorila samo besedico v svoje opravičenje. V naglici sta bili zmetali z Dragico nekaj stvari v škatlje in odšli. In Vikica je bila pri tem tako neobčutljiva, tako popolnoma mirna, kakor ne bi se bilo zgodilo nič posebnega . . .

Danes se je bil Dragotin nekoliko umiril in začel je premišljevat zadnje dogodke bolj trezno. Začelo ga je biti sram, da se je tako razburil — on, katerega sicer ni razburila nobena stvar, on, kateri je bil sicer tako hladen, tako neobčutljiv! Kako hladno se je vedno vedel proti svoji soprogi — niti z migljajem ni izdal, da ima kaj ljubezni do nje. Da niti sam ni vedel, kako jo ljubi — do onega trenutka, ko se je prepričal na lastna ušesa, da ga ona vara. Tedaj pa mu je zaječalo srce — strepetalo je, kakor pod težkim udarcem in se krivilo v bolečinah, da mu je zmešalo celo trezni razsodek. V takem na pol brezumnem stanju se je izpozabil tako daleč, da je položil roko na-njo. In danes, ko to premišljuje, danes, ko nje ni več tukaj, danes, ko srce hrepeni po njej, danes se vprašuje:

»Ali je bilo tisto moje ravnanje upravičeno? Ali sem smel kaj takega uprizoriti na besede preproste natakariče? Ali ni morda ona nedolžna?«

Ali zopet mu je šepetal drug glas, da je morda vendar resnica, kajti kako bi se o tem sicer govorilo že po krčmah, kako bi se drugače mogla blatiti njegova čast že po javnih krajih? In zopet ga je zaskelilo v srcu. Koliko bi bil dal, da bi bil vedel resnico, da bi smel reči z gotovostjo: ona je nedolžna, ali pa: ona je kriva!

In stopila mu je pred oči vsa ona doba, katero je preživel z njo, in priznati si je moral, da Vikica ni imela prijetnega življenja pri njem; celo materi svoji je dajal preveč oblasti nad-njo — in nič čudno ne bi bilo, ako si je ona drugod poiskala nadomestila ljubezni!

Nemiren je legel v posteljo in sklenil je, da mora dognati resnico . . .

* * *

Druzega dne proti poldnevu sta ropotala dva težka vozova po trških ulicah. Počasi in mogočno so stopali težki, visoki konji pod velikanskimi homoti, kakor bi premišljali vsako stopinjo svojo; ob straneh pa sta hodila voznika v visokih črevljih, vihteč dolga svoja biča po zraku ter pokajoč, da se je po vsem trgu razlegalo; semtertja pa sta z njima pobožala dolgo, sivkasto grivo lepih živali.

Pred Kovačevo hišo sta se vozova ustavila. Takoj za njima pa je prikorakal Grapar, oče Vikičin, z resnim obrazom in razgubanim čelom; prišel je bil nekoliko pred vozoma z malim kolesljem ter se ustavil v neki gostilnici, čakajoč, da prideta voznika.

Zdaj je pa stopil v prodajalnico in hipoma stal pred osuplim Dragotinom. Nekoliko časa sta se oba merila z očmi, a kmalu je Dragotin povesel svoje. Grapar pa mu je nekaj pripovedoval z zamolklim, na pol pridušenim glasom. Dragotin je molče poslušal; potem pa je naglo dejal:

»Gori je vse; kar hočete, pa storite!«

Nato je pograbil klobuk ter hotel oditi. Toda takoj se je nečesa domislil, se obrnil ter dejal:

»Pa vozova zapeljite na dvorišče in tam nakladajte! Ni treba, da bi vse zijalo in delalo svoje opazke.«

Z brzimi koraki je odšel in takoj izginil za bližnjim ovinkom. Sam ni vedel, kje je, kaj dela — tako mu je vrelo po glavi, tako ga je tiščalo v prsih. Bežal je ven iz trga ter blodil po opustošenih njivah in travnikih, vedno dalje in dalje, sam ne vedoč, kam. Na jeziku pa mu je bilo vedno eno in isto, v enomer in ves čas je sikal in stokal:

»Ta sramota, oh, ta sramota!« . . .

Daleč od trga je zopet stopil na cesto. A tedaj je začul za sabo lahak ropot gosposke kočije. Predno se je zavedel, ga je došel Maly, vozeč se na izprehod. Že je hotel ustaviti ter povabiti Dragotina, da prisede; toda o pravem času ga je še posvaril notranji glas nemirne njegove vesti. Ozrl se je v Dragotina in takoj spoznal njegovo ne-normalno stanje; obšla ga je zla slutnja, in ne, da bi mu bil kdo povedal, je takoj vedel, da Dragotin že ve vse.

Prisiljeno se je nasmejal pa pozdravil.

Toda v Dragotinu je zavrelo. Videl je pred seboj rušitelja svoje sreče, videl svojega največjega sovražnika — kakor bi trenil, se je oprijel Malyjeve kočije ter je izkušal, da bi prisedel.

»Ti . . . ti . . . ti zver, ti satan . . .« je sikal in se penil . . .

Toda Maly mu je siloma odtrgal roke od voza, švignil po konjih — in drdral je dalje, naglo kot blisk.

Dragotina pa je vrglo v stran, da bi bil kmalu obležal v jarku . . .

V tem pa sta voznika in še dva druga trška težaka nakladala na pripravljena vozova na dvorišču Vikičino opravo. Ko je stara Kovačica videla, kaj namerjajo, jih je hotela ovirati v njih delu; toda

Grapar jo je kmalu poučil, da nima tukaj nič govoriti. Od jeze se peneč, se je zaprla v svojo sobo, da je ni bilo več videti . . .

Oni pa so donašali po stopnicah najprej težke, svetlo izlikane predalnice, omare in okusno poslikane skrinje iz masivne orehovine, da so pod njimi mučno sopli, in da so jih trdi robovi želi globoko v roke; škripalo in zibalo je pohištvo po presledkih na stopnicah, kakor bi ječalo in se nerado ločilo od svojih prostorov, na katerih se je zdaj vzdigal debel prah in se kopičile umazane smeti. Za predelniki, omarami in skrinjami so prišle na vrsto postelji, mize in mizice, a nazadnje stoli in druga drobnjad. Nosači pa so se pri tem delu smejali in uganjali burke, da je odmevalo po hiši, kakor bi se obhajala hrupna veselica . . .

Ko je nekdo nesel zadnji stol po stopnicah, je zadel z njim tako nerodno ob zid, da mu je odletela noga.

»Pusti jo, naj ostane tukaj«, je zaupil hipoma drugi. »Morda ve, da se še kdaj vrne tudi polomljeni stol, in da se tedaj zopet pritisne k njemu!«

»Hm, to je že mogoče — toda menda tačas, kadar bom jaz — škof,« je zagodrnjal eden izmed voznikov.

Ko je bilo vse naloženo, so napeli vrvi po dolgem in počrez, nategnili, da je zaškrtalo in zaškripalo — in brž je bilo vse povezano. Črez in črez pa so potegnili zeleno pobarvano plahto.

Ko so potegnili konji in so se odprla vrata na dvorišče, je stala pred hišo gruča ljudi, ki so se radovedno ozirali, opravljali in smejali; hipoma se je bila namreč raznesla po trgu novica, kaj se godi pri Kovačevih . . .

* * *

Malyjevka ni drugi dan po domači veselici vstala; prehudo, prekruto jo je bil zadel nenadni udarec. Že prej bolehnna in slabotna, je zdaj popolnoma obnemogla. Soprogu pa ni zinila nobene besedice, nobenega očitjanja. On pa se tudi ni brigal za-njo in vesel je bil, da je molčala . . .

Še tisti dan je poslala, ko je videla, da ni soproga doma, po Vikico. Ali, kako se je začudila, ko ji je povedala dekla o nastopu Dragotinovem. Saj vendar ni mogoče, da bi bil še kdo drugi vedel o sinočnjem dogodku!

Kako strašno, dolgočasno ji je bilo, ko je morala sama ležati, ko ni imela žive duše, s katero bi se bila mogla pogovoriti. In Vikice ni hotelo biti ne drugi dan, ne pozneje. Pač je zvedela, da je bilo

neko pismo za-njo, najbrž od Vikice, toda gospod je je vtaknil v žep. Tako ji je pripovedovala kuharica . . .

Po onem sestanku z Dragotinom pa se je Maly domislil, da mora v mesto; popustil je bolno soprogo in posle same ter se odpeljal še tisti dan . . .

Nesreča ne pride rada sama. Nekoliko dni pozneje je dobila Malyjevka od brata pismo, v katerem ji je naznanil, da se je ločil od soproge in tako izpraznil hišo svojo. Vzroka ji ni navedel.

»Nama je že usojeno tako,« je dejala, prebravši pismo . . .

Tako so potekali dnevi drug za drugim. Hrepenela je po Vikici, hotela je tudi že večkrat poslati po-njo, toda vselej se je premislila. Morala je priznati, da ima prav, da po onih dogodkih ne prestopi več praga Malyjeve hiše. Ker ni hotela po njej vpraševati, tudi ni vedela, da je ni več v trgu. Drugi si pa ni upal ziniti o tem, vedoč, da je vse v zvezi z njenim sprogom . . .

V tem sta pretekla dva meseca. Zunaj je sijala pomlad, in vrstili so se krasni dnevi drug za drugim; vrtovi so bili posuti s cvetjem, oglasil se je zopet slavec -- vse je bilo veselo, vse živo. A Malyja še ni bilo domov . . .

V milejšem letnem času je tudi Malyjevki odleglo, in začela je vstajati. Hodila je s prva po sobi, pozneje po vrtu in v nekolikih tednih je že bila trdna za silo.

Tedaj pa je pisala bratu dolgo pismo, na katero ji je takoj odgovoril, da jo sprejme srčno rad na svoj dom. Nikakor ni hotela več ostati pri svojem možu.

Dan, predno se je odpravila k bratu, je sklenila, da obišče Vikico. Bilo je še zelo zgodaj, ko je vstopila pri Dragotinu. Ta je bil osupel in v precejšnji zadregi. Skoro ni vedel, kako bi jo sprejel. Vendar jo je odvedel v sprejemnico.

Tam ga je vprašala Malyjevka po Vikici. Široko je odprl oči ter zrl, kakor bi hotel reči, da se ona šali z njim. A ko je izprevidel, da govori Malyjevka resno, je stopil v svojo sobo; takoj se je zopet vrnil ter donesl nekaj papirjev, katere je pred njo predložil.

Bila je — tožba za ločitev, katera mu je bila šele pred kratkim časom dostavljena . . .

Ko se je čez dobre pol ure vračala Malyjevka proti domu, je bila zapustila Dragotina ona slaba volja, katera ga je mučila že mesece. Naglo se je preoblekel, spravil nekaj nujnih reči v red, ukazal napreči in kmalu potem je oddrdral z dvorišča.

XII.

Pri Graparju so bili danes vsi nekako razburjeni. Mati Graparica se je nemirno vrtela okoli ognjišča, brisala raz čelo sitni pot, kateri ji je vedno silil čez redke sivkaste obrvi, in katerega je provzročevala soparica, hlapeča iz napol odkritih loncev in kozic. Iz največjega lonca, stoječega ponosno vprav na srednji luknji, pa je radovedno gledalo tolsto bedro puranovo; v kotu pod nizkim sklednikom se je še zdaj kopičilo njegovo perje, po katerem je prhala drobna mačica, iščoč po njem še kaj mesnega. Videti je bilo, da je sklenil življenje svoje pred nedolгим časom. In kdo ve, komu na čast!

Dragica je nemirna letala semtertja, iz kuhinje v gornje nadstropje in od tam zopet v kuhinjo. A stopala je tako tiho, da skoro ni bilo čuti njene stopinje. Posebno, ko je hodila mimo zadnjih vrat na dolgem hodniku, je stopala po prstih in le rahlo pritiskala svetlo kljuko, stopajoč v svojo sobo . . .

Grapar pa je hodil v gostilniški sobi od mize do mize. Tu je popravil žveplenke, tam pobrisal prah, tam zopet otrešel prt, na katerem je bilo ostalo nekoliko drobtinic; v vsem njegovem vedenju pa je bilo tudi videti nekak nemir, in prijel je za to ali ono stvar tako hlastno, da se je prav čutila nervoznost, katera se ga je bila polastila . . .

Proti enajsti uri pa je vsem odleglo. V kuhinjo je pristopicala veselega obraza dobro rejena žena srednje starosti in velikosti.

»Hvala Bogu, vse je dobro!« je vzkliknila proti Graparici . . .

Gori pa, med mehкими blazinami in v polumraku, katerega so provzročevali nizko spuščeni zastori, je ležala Vikica. Bila je bleda, in njen prej okrogli obraz je bil videti, kakor bi se bil podaljšal; a s tem je pridobil več zanimivosti. Njeno oko je bilo izgubilo nekoliko onega žarnega ognja, a bilo je videti še bolj globoko in svetilo se je od blaženstva, ko ji je obviselo na drobni stvarci, ležeči zraven postelje na beli blazini.

»Dajte jo sem,« je šepnila zraven stoječi babici

Ta ji poda hčerko.

Ona pa jo gleda in gleda, pritiska ustnice svoje na drobno čelce, na ozka ustca, na teme in šepeta v eno mer:

»Kako je lepa, kako je lepa!«

Toda hipoma ji kane v to blaženstvo grenka kaplja spomina.

»Ah, uboga stvarca, očeta nimaš — očeta!«

In solza ji stopi v oko ter kane na drobni obrazek . . .

Vrata se odpro in v sobo stopi mati, za njo Dragica in nazadnje še Grapar . . .

Dočim je bila vsa družina zbrana okoli Vikice, je priropotal voz pred vrata. Grapar je šel naglo nizdoli po stopnicah, a v vežo mu je stopil nasproti — Dragotin.

Neki izraz nejevolje je šinil Graparju preko obraza, in že je hotel Dragotinu kar hrbet obrniti.

Toda tedaj ga je prijel Dragotin za roko in hlastno ga je vlekel za saboj v sobo.

Tam pa je skoro pokleknil predenj, držeč njegovo desnico ter prosil:

»Odpustite, odpustite! Vrnite mi Vikico in vse popravim! — Vse bo še dobro!«

Toda Grapar je ostal hladen; niti z obrvmi ni trenil. Nazadnje pa je dejal mirno in resno:

»Dobil si mojo hčer po čudni poti, po oni dandanes že ne več nenavadni poti, po kateri se ženijo vsi sebičneži. In tega sem kriv jaz, kriva očetovska moja trma. Ko sem te zagledal, si mi bil všeč. Toda varal sem se o tebi, preveč sem ti zaupal. Mislim sem, da sem svojemu otroku pripravil dobro zavetišče, a namestu tega sem ga pripravil v nesrečo. Toda pri vsej svoji trdoti sem imel in imam še srce za svojo hčer, in bolje je, da se ločita, nego da bi ona imela živeti tako življenje pri tebi! Njej ne bi bil verjel, a poučila me je o vsem Dragica. — Torej lahko izprevidiš, da nimava nič več skupaj!«

Dragotin je bil uničen. Sam ni vedel, kaj mu je storiti. Imel je vendar toliko ponosa v sebi, da ni hotel nadalje moledovati. Zdelo se mu je, da se je tako že preveč ponižal.

Grapar pa je nadaljeval:

»Jaz gotovo ne dajem potuhe svojim otrokom, preveč mi je sveta očetovska dolžnost. Toda ker sem izprevidel, kako brezmiselno, kako brezsrčno si delal z mojo hčerjo, ne smem in ne morem drugače! — Doma ji bo pač manj krivice, nego pri tebi . . . In dobro si zapomni, kar ti rečem: tako, kakor si delal ti, ne delajo moške!« . . .

Dragotina je zadela vsaka beseda; premikal se je, kakor bi mu kdo rezal meso kosce za koscem raz telo . . . Ali hipoma ga je prevzela neka trma in dejal je:

»Jaz sem storil svojo dolžnost in sem se ponižal. Ker niste hoteli, vi glejte!«

Rekši se je obrnil in stopal je počasi skozi vežo. Poklical je hlapca in takoj je velel, da napreže.

Ko je že sedal na voz, je stopila k njemu Dragica. »Lep oče, kateri še svojega otroka noče videti!«

Dragotin jo je strmeč gledal. Toda kmalu je izpregledal, kaj to pomeni. Hipoma je pozabil vse, poslušal je samo svoje srce. Zagnal je vajeti daleč od sebe, pa razburjen hitel po stopnicah za Dragico.

Tam je planil k postelji, in ne da bi mogel spraviti besedico iz svojih ust, je pokleknil pred Vikico ter iskal njene roke in stiskal bele dolge prste na trepečočje svoje ustnice. Ona pa mu ni branila . . . Potem je pa naglo vstal, vzel dete v naročje ter mu zrl dolgo, dolgo v bledikasto ličce.

Drugi so se oddalili, in ostala sta sama. In začel se je med njima dolg pogovor, kateri se je končal z njenimi besedami:

»Vsa je podobna tebi, le poglej jo natančno!« . . .

* * *

Zdaj je Vikica zopet pri svojem možu v trgu. Toda Dragotin je ves drugačen. Otresel se je vsega vpliva, katerega je imela nanj mati. Odkazal ji je v hiši poseben prostor ter skrbel, da ji ni nedostajalo ničesar; saj je bila mati njegova. Toda ukazovati in med-nja se vtikati ni smela nič več.

To je starko tako razburilo, da je kmalu obolela, in da so jo že na zimo odpravili za vselej od hiše. —

Zdaj hodi Dragotin s svojo soprogo čestokrat v družbo in na izprehode; spremi jo semtertja na veselice, in najlepša sloga je med njima. Tudi ostalo razumništvo trško je z njegovim »izpreobrnjenjem« jako zadovoljno. Celó v njegovi hiši se zbere včasí kratkočasna družba.

Toda z Graparjem je bil takrat težko obračunal; le-ta se ni hotel vdati in ni hotel slišati ničesar o kakem sporazumljenju. Treba ga je bilo prijeti od vseh strani. In lotili so se ga vsi: mati, Vikica in Dragica. Ko se je pa vdal, je narekoval Dragotinu pogoje, katere je ta sprejel in se jih je tudi vestno držal . . .

Zopet je romala Vikičina oprava v trg, in postavili so se predalniki, skrinje in omare na prejšnja mesta; vse je bilo tako kot prej. Samo polomljenega stola niso dali popraviti, da je vendar ostal spomin, da nekdanj ni bilo vse v redu. —

Ljudje v trgu so kmalu pozabili prejšnjih dogodkov in le malokje so se še menili o Vikičinem begu in njeni vrnitvi. —

Vikica pa je bila srečna. —

* * *

Dragica je zdaj tudi že omožena z nekim železniškim uradnikom.

V trgu se je pa tudi marsikaj izpremenilo. Maly se je bil stalno naselil v stolnem mestu in je v trgu prodal svoje posestvo, katero je kupil neki Nemeč, tako da je zdaj v trgu tudi nómštvo primerno zastopano. Njegova soproga živi pri bratu ter je od njega sodno ločena. Vedno je še bolehná in silno občutljiva. Z Vikico si dopisujeta . . .

Slugova Milica je vzela bledega notarjevega pisarja. Stanovala sta v Slugovi krčmi, in tako je lahko ona še vedno točarila in pomagala Slugi, ki se je bil v tem že zelo postaral. Vendar je še lazil po vinski kupčiji, vsaki večer se ga je dobro navlekel, cvileče prepeval s svojimi gosti. Le-ti pa niso bili več isti; kajti odkar ni bilo več Malyja, je hodila k Slugi v krčmo večinoma le trška sodrga. — Ko pa je umrl Sluga, je podedovala po njem Milica krčmo in vse, in zdaj ni treba pisarju več čepeti cele dneve pri pisalni mizi. — Pač pa prečepa vdano in pokorno v svojem kotu v kuhinji za mizo ter obira ostanke, dočim se žena suče okoli gostov in spravlja okrogle denarce v svoj žep . . . Včasí se pa prikaže v krčmi tudi župan Pevec, ki pa ni več župan, odkar je zmagala v trgu — konservativna stranka. Skupno z bivšim pisarjem ga zvrneta včasí na račun Pevčev v kuhinji po pol litra in se spominjata pri tem časov, »ki so bili« . . .

Poetiški navdahnjeni kaplan gospod Lojze je tudi izginil iz trga. Nastali so časi, ki niso bili njegovemu liberalizmu nič kaj ugodni. Najprej ga je začel pisano gledati neposredni njegov predstojnik, polagoma vsi stanovski tovariši. Najbolje jo je pogodil, da se je umaknil tja daleč čez »veliko lužo«, kjer menda nekje v ameriškem pragozdu pase slovenske dušice, ki jih je nemila usoda iz drage domovine izgnala tja v novi svet. Ali jim tudi pridiguje v krasnih verzih, mi ni znano, toliko pa vem, da se njegovih dolarjev veseli marsikaka dobrodelna domača naprava, kajti pošlje jih vsako leto nekaj v rodno svojo zemljo. In tako si postavlja v srcih svojih rojakov, dasi odsoten, trajen spomin, Vsa čast mu!

XIII.

Bilo je nekega zimskega dne, ko je burja razgrajala okoli trških hiš, da si ni upal nihče izpod strehe. Od strešnih kapov so visele dolge in debele ledene sveče, da je človeka že zazeblo, ako se je na-nje oziral iz tople sobe. Vrabcí so prezebali okoli hišnih vrat in delali »koše«; šlo jim je za kožo . . .

Vikica je sedela v prodajalniškem »komptoarju« pri gorki peči ter zamišljeno zrla v knjigo, katera ji je bila zdrknila v naročje. Kar

zasliši, da se je oglasil zvonec pri vhodnih vratih; ozre se skozi okno v prodajalnico.

Tam pa se je pojavil visok, razcapan berač. Njegov še mladi, toda od pitja zabuhli obraz je kazal sledove duševne in telesne propadlosti ter pričal, da je mož živel hitro, zelo hitro. Lasje so mu bili dolgi in razmršeni in obleka slaba in razcefrana, da mu je komaj zakrivala prezeble ude, in tresočče se noge so čepele v raztrganih, starih opankih. Ves je trepetal mrazu, in le počasi je lezel naprej ter zahteval »frakelj« kratkega.

Vikica se je stresla, da jo je zazebló po vsem životu, ko je zagledala ta obraz. Tako se ji je zdel znan, in vendar se ni mogla spomniti, kje ga je že bila videla. Toda, ko je berač izpregovoril, tedaj ga je hipoma spoznala.

Bil je nekdanji Rožičev knjigovodja.

Obrnila se je v stran in zbežala je naglo po stopnicah v gornje nadstropje. Tam je prišla dveletnega sinčka v naročje in ga pritisкала strastno na prsi . . .

V tistem trenutku je vstopil Dragotin, ki se je bil vprav vrnil iz svoje filijalke.

»Ljubi moj, pojdi v prodajalnico, pa daj onemu beraču nekoliko drobiža, poznam ga!«

Dragotin je odšel in mu stisnil v roke nekaj novcev. Ta pa se je zahvaljeval, priklanjaó se do tal ter odšel.

Toda denar mu ni koristil. V bližnji žganjarnici ga je zapil in ker je potem še pijan razgrajal, so ga vrgli zvečer na cesto.

Nedaleč od tam pa so ga našli drugi dan zmrzlega. Preiskava je pokazala, da je bil begunec, ki je bil pred nekolikim časom pobegnil iz zapore v Gradiški, kjer je bil zaprt zaradi poneverjenja.

Tvoje oko.

O bjel je zemljo temni mrak,
Prinesel mir ljudem sladak.
Na nebu zvezdic roj gori,
Kot biserji svetlo blešči.

Pa nekaj bolj se še blesti,
Pa nekaj lepše še gori.
Ti, dekle, vprašaj me za-to.
»To krasno tvoje je oko.«

Rudolf.

Umetniško potovanje po Italiji.

Odlomki iz prijateljevih pisem. Priobčnje V. H—z.

V Tivoliju, dne 29. maja 1894.

aj ne, da se mi čudiš, prijatelj, da sem popustil izvoljeno progo svojega potovanja ter skočil iz določenega tira. No čuj, kako je prišlo do tega!

Ko sem se oni dan šel poslavljat od grota Pettenegga, o katerem sem ti nedavno pisal, me je povabil, naj ga spremim v — Neapolj. Ker tjakaj odrineva menda šele dne 1. junija, mi je nasvetoval dobrohotni gospod, naj se v tem ozrem nekoliko po rimski okolici.

»Polčetrty mesec ste romali zdržema po Italiji — od mesta do mesta, ter si ogledovali vse znamenitnejše cerkve, javne muzeje in zasebne umetninske zbirke — skrajnji čas je, da si nekoliko oddahnete in prebavite vse nabrane vtiske, predno se vrnete v svoj celovski atelier!« Tako mi je prigovarjal blagi ljubitelj lepih umetnosti, in jaz sem uvidel, da mi veleva prav, ter sem ga slušal . . .

Danes sem zdrsnil po železnici semkaj v Tivoli. Tu so imeli, kakor Ti je znano, svoja letovišča: cesar Avgust, Hadrijan, Mecenat, Horacijev «mecen» itd. No, vsi ti niso imeli napačnega okusa, kajti v Tivoliju je bivanje silno prijetno! Tu je mnogo šumečih slapov, ki s svojim razpenjenim vodovjem perejo pisano skalovje; nad njimi pa se bočijo smeli mostovi. Vzpričo bujne moče je rastlinstvo jako bohotno, in po njegovih sencah so kaj udobna šetališča . . .

Tu sem si oddahnil v pravem pomenu besede od neprestanega pehanja in tekanja po kamenitem tlaku rimskem ob neznosni vročini. Pa Ti je tukaj res divno, bodisi na različnih mostovih, terasah in policah in v pečine vsekanih galerijah ali pa po senčnatih vrtih in drevoredih; zlasti krasen razgled po rimski kampanji in na »večno mesto« se Ti ponuja iz »Giardina Garibaldi«.

V Tivoliju so različne vile, katerih najimenitnejša je »Villa d'Este«. Nadalje se nahaja tu nekoliko ostalin starodavnih svetišč, n. pr. Sibilino in Tiburtovo. Sibilin tempelj je zgrajen v korintovskem slogu; od njegovih prvotnih osemnajsterih stebrov jih stoji še deset; Tiburtov tempelj pa je bil jonskega sloga. — Toda danes se mi ni dalo, da bi bil ogledoval preperete razvaline, temveč naslajal sem si oko z mavričnimi bojami, ki so žarele v visokih lokih nad vodnimi slapovi.

V Fraskatiju, dne 30. maja 1894.

Evo me v krasnem Fraskatiju! Njega okolica je vprav rajska! In da veš: tu v obližju raste najboljša vinska kapljica: »vino di Frascati« . . .

Mestce leži na gozdovitem obronku Albanskega gorovja, in bistri potoki šume po vsej okolici. Tu imajo imoviti Rimljanje svoja leto-višča: kamenene vile s čarobnim razgledom po širni Kampaniji.

Nad sedanjim mestcem je stalo starodavno mesto Tusculum, katero je po pravljici dal sezidati Telegon, sin Odisejev in Kirkin. Tu se je rodil, kakor govori zgodovina, starejši Katon; semkaj se je zatekal tudi Ciceron. —

Više tam gori na jasnem vrhuncu se ti razgrinja prediven razgled po širnem okrožju. Tu na desnem je Kamaldoli in Monte Porzio, dalje Sabinsko gorovje s Tivolijem in Montecelijem, potem gora Sorakte, o kateri pravi Horacij, da jo je bilo včasih videti iz Rima s snegom pokrito — »vides, ut alta stet nive candidum Soracte« — in Ciminski hribje, in dalje doli proti morju se razteza prostrana Kampanija s svojimi vodovodi, naposled Rim s kupolo Sv. Petra; na levi plati pa se dvigajo i Monte Cavo, Castel Gandolfo, Maximo in Grotta Ferrata . . .

Težko sem se ločil od te čarobne panorame ter se vrnil okrepčan na duši in telesu v »večno mesto«.

* * *

V Neapolju, dne 21. junija 1894.

Dragi prijatelj! O »poluštirinajstih« včeraj sem zagledal mogočni Vezuv — še par korakov in dospel sem v Neapolj, največje mesto Italije, odkoder Ti pošiljam presrčne pozdrave! . . .

O vožnji od Rima do Neapolja Ti ne vem mnogo povedati. Včeraj zjutraj sva se odpeljala z grofom Petteneggom iz Rima. Gospod grof je bil židane volje ter je, kakor sem se prepričal, zlatega srca. V njegovi ljubeznivi družini sem pozabil vse zoprnosti, ki sem jih prebil na dosedanjem potovanju po Italiji. —

Od Rima proti Neapolju, vsaj do Kasina je pokrajina pusta; malo je polja in še to ni videti posebno rodovito. Po vsej širni Kampaniji so le nizki griči, obrasli s pritlikavim grmovjem, med katerim je raztresenega mnogo kamenja, kakor po našem Krasu. Ogromne črede ovac in koz se pasejo po samotnih pašnikih; odondod jih priženejo vsako jutro v Rim, kjer jih molzejo kar na ulici sproti za vsakega, ki želi svežega mleka. Takisto priženo okoličani v mesto tudi krave ter jih pomolzejo, kadar in kolikor kdo hoče. —

Moj vodnik, grof Petteneegg, ki je bil že mnogokrat tu v Neapolju, mi je podajal kaj praktična navodila za ogledovanje in proučevanje tega neizmernega svetovnega mesta in njegga kričavih, vročekrvnih in lahkoživih prebivalcev. Takoj prvi dan sva si ogledala stari Neapolj, t. j.: Via Nazionale, Sta. Lucia in pa obližje Castella di S. Elmo.

Neapoljci ljubijo prosti zrak in sploh prosto naravo. Otroci, dečki in deklince Ti letajo po ulicah in trgih okrog v pristnem rajskem kostumu, kakor jih je Bog ustvaril in jih je mati rodila, in to ne samo nedorasli samosrajčniki, temveč tudi taki, ki so že v dobi osmih do desetih let. To bi jih moral videti, kako ti skačejo in se prekopicujejo, kako se lovijo in tepejo ter se valjajo po tleh! Tu imaš kaj ugodno priliko za proučevanje človeškega stasa in se vprav čudiš, kako se da naše telo zviti, izpremeniti ter tudi izpačiti v toli različne položaje in obračaje. Rad bi bil posnel to in ono otroško skupino, toda izpaki se Ti vrte in obračajo ter zvirajo toli naglo in drzovito, da ne bi jih zadel niti najhitrejši momentni aparat.

Takisto neprisiljeno in naivno se vedejo tu v Neapolju tudi odrasli ljudje. Živijo Ti večinoma na ulici, zlasti pritlični stanovalci; rokodelci: krojači, čevljarji, kovači, izdelovalci vsakovrstnega orodja — vse Ti dela na ulici; takisto šivajo tudi ženske in predejo, tkejo in perejo ter likajo perilo — vse očitno in javno na ulici! Da! V ulici Nazionale in Sta. Lucia spijo tudi svetovnoznani »lazzaroni« kar na ulici z vso svojo obitelji.

To Ti je torej na izbor predražestnih prizorov iz obiteljskega življenja, kakršni se ponujajo pri nas pri potujočih ciganih! Jako zanimivo jih je gledati, kako kuhajo »frutti di mare« in pa tiste sloveče »maccarone«, katere Ti požirajo nerazrezane kar po cele pramene! In ko se najedo, se Ti zavale v senco kake hiše ter uživajo sladko »siesto«, iz katere se ne dajo zdramiti z lepa, niti, ako jim obljubiš izdatno »mancio (napojnino). Pokličeš-li po kosilu katerega teh lazaronskih fakinov, Ti odkima ponosno: »Oggi ho già pranzato«. t. j.: danes sem že obedoval — češ, torej mi ni treba loviti nikakršnega zaslužka.

Pa ti ljudje tu na jugu tudi res ne potrebujejo mnogo živeža. Za par centezimov na olju praženih rib, prgišče makaronov, odrezek melone ali angurije (vodene melone) — in duša je privezana za celih štiriindvajset ur!

Sicer pa so Ti Neapoljci jako živahni, gibčni in delavni ljudje, ki vedo porabiti sleherni sadni ogrizek. Videl sem jih brskati po sme-

tiščih ter pobirati narančne olupke, iz katerih potem pripravljajo razne sladice. In še neke posebne vrste obrtnost ali trgovino sem Ti zasledil tu v Neapolju! Mož Ti je razpostavil podolgasto mizo, po kateri je razložil v dolgih vrstah in sicer po kakovosti in vrednosti — ugani kaj? — ostanke vsakovrstnih smodk, katere je prodajal po različnih cenah. V to svrho ima najete posebne nabiralce, kateri tekajo po noči z majhno svetilnico v roki po mestu okrog in pobirajo od domače in tuje gospode odvržene »čike«, za katere jim njih »padrone« plača dogovorjeno pristojbino.

In kako Ti kriče in se pačijo vsi ti prodajalci in trgovci, zlasti pa ribiči! To Ti je pravi pravcati semenj od rane zore do pozne noči, da Te naposled že ušesa bole!

Pa kako so ti ljudje rjavi, od solnca ožgani in kuštravi, da se jih kar ustrašiš! Rasti so divotne in obraza krasnega, vprav klasičnega, posebno ženske, a baš te so toli nesnažne, nepočesane in razgaljene, da je groza! Tu se Ti ponuja pristna podoba moderne struje v kiparstvu in slikarstvu! —

V novejšem delu mesta pa so jako lepe ulice in ponosne mramorne palače. Sploh se mora Neapolju priznati, da je prekrasno mesto ne le po svoji legi, temveč tudi po notranji uredbi. Mnogo tiste razslule nesnage in zgodovinske navlake so odpravili ob zadnji koleri.

Pokrajinska lepota, ki je razlita po vsem neapoljskem okrožju, in ki je po vsem svetu znana, je pa res tolika, da doslej vsaj jaz nisem videl še nikjer drugod take krasote! Mesto leži tik morskega obrežja ter se razteza nekoliko tudi navzgor po hribcih. Neapolj je za spoznanje večji od Rima ter ima nad pol milijona prebivalcev, dočim jih šteje prestolnica 438.000 duš.

V umetniškem obziru pa je Neapolj nekoliko na slabšem, nego Rim ali Florencija. »Museo Nazionale« hrani pač mnogo starih pompejskih umetnin, katero hodijo ogledovat in proučevati umetniki in zgodovinarji vsega sveta. Posebno veliko je ondu bronastih umetnin: velikanskih podob in najfinejšega nakita. — Tu sem se prepričal, da v tej stroki nismo mnogo napredovali; kajti vse to, kar se teh reči izdeluje dandanes po naših tovarnah, to so znali že zdavnaj stari Grki in Rimljani. —

V istem muzeju je tudi mnogo podob od mramorja in brez števila na platno prenesenih slik »al fresco« iz Pompejev in Herkulana; nekatere so vprav mojstrske, da se moraš diviti visokim mislim in idejam, ki se v njih razodevajo. —

Obiskala sva z grofom Palazzo Reale di Capodimonte. Le-ta navadnemu človeku ni pristopen in gotovo tudi meni ne bi bil; ko pa se oglasi moj mentor, ki je tudi papežev protonotarij, so se nama vrata takoj na iztežaj odprla. V tej palači je najlepša zbirka umetnin, kar jih premore Neapolj. Vse sobe so poslikane s krasnimi freskami, po njih pa so razpostavljene na platno delane slike najslavnejših slikarjev ter mramorne in bronaste podobe najimenitnejših kiparjev nove dobe. Okolo palače je krasen vrt, s katerega je diven razgled po mestu in njega rajski okolici daleč po širnem Neapoljskem zalivu . . .

Bil sem s svojim vodnikom tudi v Castellu di S. Elmo. Le-tu je kartuzijanski samostan s cerkvijo sv. Martina. Prijatelj, znaš, da sem v teh poluštirih mesecih prebrodil velik del gorenje, srednje in dolnje Italije, da sem si v tem času ogledal množino raznovrstnih cerkva — toda vedi, da nisem doslej videl še tako lepega, z dragocenim mramorjem okičenega hrama božjega, kakor je le-ta cerkev sv. Martina. Nje tlak je obložen s predragimi mozaiki, katere je izdeloval in sestavljal neki menih dvainštirideset let. In cerkvene stene, stebri ter miza za sv. obhajilo — kamorkoli pogledam, vse je od plemenitega mramorja! Veliki oltar pa je — čuj in strmi! — lesen, ker so prvotni žrtvenik, ki je bil ves od mramorja in bronu, ukradli Francozje za koalicijskih vojen.

Najbolj pa me je tu v Neapolju zanimal velikanski — akvarij, kateremu ga menda ni vrstnika na zemlji. Dragi moj! Tukaj se vidi, kaj vse živi v brezdanjem morju. Tu Ti mrgoli najraznovrstnejših rib in ribic in čudesnih morskih pošasti; gledaš in strmiš ter se ne moreš načuditi neizčrpni mnogoličnosti v božjem stvarstvu . . .

Ko sva si ogledala po večjem vse znamenitosti po mestu, sva zdrčala v njega okolico ter posetila različne kraje! n. pr. Castellamare, Sorrento i. t. d. Ne bom Ti popisoval posameznih izletov; toliko Ti pa lahko potrdim, da vzpričo izredne prirodne lepote, ki je razlita tod okoli, je popolnoma upravičen narodni pregovor italijanski: »Vedi Napoli e poi mori!«

Ne! Umreti pa še zdaj ne bi hotel, temveč živel bi še rad katero leto, da prebavim vse čarodejne vtiske in blažene spomine, ki sem si jih nabral na tem potovanju po Italiji! Zato kličem tudi jaz Neapolju z njegovim pesnikom: »O magica Sirena, a te ritornero!« —

Valle di Pompeji, dne 10. junija 1894.

Tu sem — na skrajnji postaji svojega potovanja po Italiji! Ker sem videl v neapoljskem muzeju tolikanj zanimivih starin, ki so jih izkopali tu v Pompejih in Herkulanu, mi ni dalo miru, dokler se nisem odločil, da posetim tudi groblje samo teh некоč toli cvetočih mest ob vznožju ognjebljivnega Vezuva!

Toda zdaj, ko se izprehajam po samih ulicah, med izkopanimi palačami pompejskih patricijev in mogotcev ter si ogledujem prekrasne kipe in živobojne freske, s katerimi so okrašena ta mramorna bivališča — tedaj me prešinja ista otožnost, katero je menda čutil pesnik Hamerling pod presilnim vtiskom starorimskega veličja, ko je vzkliknil: »Mi smo berači in bedni stradanci!« In če je to spoznal celo nemški pesnik, kaj naj poreče sin bornega narodiča slovenskega? Tukaj izkopavajo prekrasne umotvore grških kiparjev in slikarjev — kaj pa ostane za nami, ki ne proizvajamo drugih umetniških del, nego okorno rezane lesene svetnike in razpela ter si razobešamo po svojih mračnih stanovanjih zgolj — fotografske snimke in, če se kdaj visoko popnemo na stojalo rodoljubne samostalnosti, si privoščimo kak fabriški barvotisk Petra Nikolića . . .

Popolnoma sem se bil vdal turobnemu primerjanju prošle sijajnosti rimske z neimenitno sedanostjo in zastrto bodočnostjo našo, ko me zdrami iz sentimentalne zamišljenosti grofovski moj vodnik, povabivši me na čašo žarnih »Lacrimae Christi«, ki zorevajo tu na prisojnih obronkih ognjevitega Vezuva. Trčila sva na — bodočnost slovanstva, katero stopa — kakor je rekel moj plemeniti sopotnik — z orjaškimi koraki na svetovno pozorišče. In baš na kulturnem poprišču zmagovito napreduje, in slovanski umetniki in slovstveniki — Smetana, Tolstoj, Vereščagin — so si osvojili že ves omikani svet . . .

Nocoj se vrnem v Neapolj, od koder odrinem jutri v Rim; popjutranjem pa odrinem preko Florencije, Bolonje, Ferare, Padove in Pontebe v Celovec, kjer Te pričakujem v zavetni kleti očetov Benediktincev, da Ti v neprisiljenem razgovoru opišem natančneje vse dogodke svojega potovanja po Italiji, nego sem jih mogel v teh svojih prijateljskih, toda dostikrat — žal — le površnih pismih . . .

Kar sem videl še potem na povratku v Rim in za družega svojega ondotnega bivanja, hranim celo vrsto zapiskov v svojem dnevniku; izročim Ti jih o priliki, da jih morda porabiš — kakor moja skromna pisma — po svoji volji in vednosti . . .

Zdrav do svidenja v domovini!

A. Progar.

Gledališka pisma.

Piše dr. Fr. Zbašnik.

III.

Dne 7. oktobra smo imeli prvo operno predstavo. Pela se je Bizetova opera »Karmen«. Gledališče je bilo prav polno; to se nam zdi pomenljivo, in morda se vendar tisti varajo, ki trdijo, da našemu občinstvu ugaja le starejša laška opera. Ako se je naše občinstvo res sprijaznilo z Bizetovo godbo, potem ni dvojbe, da bi mu ugajala tudi Wagnerjeva; kajti znano je, da je Bizet sledil v svojih skladbah isto smer, kakor Wagner, in da je bil tako rekoč prvi Wagnerjanec na Francoskem. Baš zategadelj — iz mržnje proti Nemcu Wagnerju — so menda začeli Francozje šele po smrti ceniti tega svojega genijalnega skladatelja ter so se ogreli za »Karmen« šele potem, ko je v inozemstvu že davno zaslovela. —

Jako zanimiv, četudi ne do cela zadovoljiv večer smo imeli dne 12. oktobra.

Videli smo ta večer prvič na našem odru Stritarjevega »Nosana«, katerega je za oder uprizoril režiser g. Inemann, nadalje Murnikovo enodejansko gluma »Napoleonov samovar«, a za dodatek se je igrala Görlitzova »Popolna žena«, veseloigra v enem dejanju.

Stritar na odru in to v sedanjih časih! Kdo bi si bil mislil? Ni še dolgo tega, da smo se Stritarja spominjali samo še takrat, kadar se je hotel kdo obenj obregnuti. Zdaj mu je priletela od te, zdaj od druge strani kaka brca. Ker je spisal Zorina, so mu očitali Zorine v množnem številu! Kako genijalno! Saj je tudi v njegovih spisih mnogo realnosti, in mnogi tipi, ki nam jih je uprizoril Stritar, so zajeti iz življenja in so pristne njega slike; vsekakor so Stritarjevi junaki in junakinje vsaj toliko resnični, kolikor tisti častniki, ki že nekaj časa sem nastopajo obligatorno v vsakem našem romanu, in ki niso nič družega, nego snimki onih častnikov, katerih karikature prinašajo »Fliegende Blätter«. Sploh se je udomačila pri nas v kritiki navada ali razvada, menda kakršne ni nikjer drugje pod solncem; hoteč povzdigniti Aškerca, obrcemo Levstika, in proslavljajoč Kersnika, zremo pomilovalno na pritlikavca Jurčiča. Koliko časa je še tega, kar je bil Jurčič pisatelj »nesmrtnih« povesti, in kako pišemo dandanes o njem!

Še vedno se nismo popeli v kritiki na tisto stališče, da bi izkušali presoditi kakega pisatelja in pesnika ter tolmačiti njegova dela iz njega samega, iz njegove individualnosti, iz njegovih razmer in iz njegovega značaja; še vedno ne moremo popustiti tistega otročjega klasifikovanja in primerjanja naših slovstvenikov med seboj in s slovstveniki drugih narodov, zlasti Nemcev . . .

Toda vrnimo se k »Nosanu«. Z njim je zbudil Stritar v svojem času dokaj pozornosti, ker je tu pokazal, da zna tudi on biti realističen. S pretresljivimi besedami nam je naslikal v »Nosanu« tisti pri nas tako često se ponavljajoči in tragično se okončujoči konflikt med kmetiškim sinom-dijakom, ki si hoče ohraniti ljubo prostost, in njegovimi stariši, kateri mu — često iz gole samopridnosti — odrekajo pravico do samovolje ter zahtevajo od njega, da se njim na ljubo posveti stanu, za katerega v sebi ne čuti ni zvanja, ni volje.

Ne da se tajiti, da tiči v »Nosanu« dramatiška moč, a vendar nje uprizoritev ni posebno srečna, zlasti radi tega ne, ker je nekoliko predolga. Tako dolg monolog med samimi mutastimi osebami je vsekakor bolj prikladen za čitanje, nego za uprizarjanje; slušatelj se poleg vse monološke živahnosti utruji, in njegovo zanimanje poleg najboljše volje opeša proti koncu bolj in bolj.

»Nosan«, kakršnega nam je podal gosp. Inemann, je bil po našem mnenju tudi nekoliko presentimentalen. Kdor je »vlačugar iz principa«, ni tako mehak, in če mu tudi semtertja prekipi srce v otožnih spominih, je vendar njegova ginjenost podobna le bolj ginjenosti pijancev tiste vrste, ki v svoji vinjenosti jokajo večkrat brez vsakega povoda.

Sicer pa se nočemo pričkati, morda ima gospod Inemann prav; vsekakor je bilo njegovo predstavljanje dovršeno, in gotovo ima nemalo zaslugo, da nam je spravil Stritarja na oder . . .

Pred vsem pa se je zanimalo občinstvo ta večer za dramatični prvenec R. Murnika.

Mi nismo bili preveč optimistični, in precej, ko smo zvedeli, da je izročil Murnik dramatičnemu društvu kar štiri dramatične proizvode, smo izrekli svojo bojazen glede njih usode na odru, ne da bi jih bili поблиže poznali; niti njih naslovov nismo vedeli. Ne, da bi bili dvojili o talentu pisatelja Murnika, ker nam je dobro znano, kako njegovi spisi kar vrve in vro humorja in dobrih dovtipov — toda dobro vedoč, da je velikanski razloček med igrani za čitanje in za oder, smo takoj podvomili, ali se Murniku na prvi mah posreči, da spravi svoj humor tudi na odru do veljave? In skrb nas je nav-

dajala tem bolj, ker nam ni bilo znano, katerim izmed naših igralcev bodo poverjene vloge njegovih iger.

Ko smo bili pozneje prisotni pri izkušnji, ki se je vršila za »Napoleonov samovar«, ter smo se seznanili z vsebino te igrice, nam marsikaj v njej ni ugajalo, in semtertja je bilo vmes tudi kaj takega, o čemer smo rekli z Drenovcem vred: »To pa ni okusno!« Toda ko smo videli, kako ugaja gluma vsem drugim prisotnikom, kako je posiljal smeh šepetalko in igralce same, in ker smo vedeli, kakim rečem se je naše občinstvo že prav od srca smejalo, in kakim burkam se dan na dan smeje občinstvo v nemških gledališčih — tedaj se nam ni videlo umestno, da bi bili navzočnemu gospodu pisatelju kaj pripomnili, in to tem manj, ker dobro vemo, da dobri sveti pisateljem le malokdaj dobro dojdejo, pač pa jih često ozlovoljijo. In tako smo si mislili: naj ostane stvar, kakor je; bode-li igra imela uspeh, to se pravi, doseže-li to, kar z njo pisatelj namerava, ga pozneje kaka primerna opazka v naši kritiki ne zadene tako neprijetno, kakor bi ga morebiti sedaj, in ondaj jo morda blagohotno uvaži . . .

S takimi mislimi in pomisleki smo se udeležili predstave — in naj takoj povemo po pravici: med predstavo se nam ni videlo, da bi se bili v svojem pričakovanju zmotili. Navdajalo nas je seveda še vedno isto prepričanje o igri, in mi sami se nismo baš »držali za trebuh od smeha« — toda krog nas se je vse vprek smejalo in krohotalo, tleskalo z rokami ob kolena ter vzklikalo: »To je dobro!« — drugi dan pa je kritika enoglasno odklonila in obsodila igro!

Od kod to protislovje, od kod ta preobrat? Je-li dospelo naše občinstvo v hinavstvu do tolike virtuoznosti, da je bil ves smeh le »narejen«? Ali pa se je kritika nekoliko — izpozabila?

Ker si one prve alternative nikakor ne moremo misliti, ker niti ni bilo nikakršnega povoda za to, da bi bilo igralo občinstvo tako nedostojno ulogo, tedaj si zagonetnega protislovja ne moremo drugače rešiti, nego da sodimo, da je igra enemu delu občinstva vsekakor ugajala, drugemu delu pa, in sicer tistemu, ki od vsakega domačega proizvoda zahteva preveč, ni ugajala.

Premišljuječ o Murnikovi igri, nje uprizoritvi in nje kritiki, smo si nehote zastavili vprašanje, kakšna ocena bi bila doletela Murnika, ako bi bil le-ta spisal »Popolno ženo«, ki se je igrala isti večer? Ne dvomimo, da bi bili takisto nekateri stresali z glavami ter vzklikali: »Kolikola nesmiselnost!« In to po pravici! Saj v tej igri ni niti nič

tehnike, niti dejanja, niti motivacije? In kaka banalna sredstva se uporabljajo v tej »veseloigri«!

In vendar se le-ta ni odklonila niti prej, niti ta večer, in pričakovati je torej, da se bo še igrala.

Kaj pa je hotel Murnik podati drugega, nego glumo, nekaj podobnega, kakor je »Popolna žena«! Da se je njegov proizvod nazival »veseloigra«, tega ni kriv pisatelj; vsekakor je bil ta nazivek napačen in je kolikor toliko pospešil neuspeh, ker se od veseloigre sme po pravici pričakovati kaj drugega. Ali pa ne bi bilo potemtakem pravičnejše in prikladnejše, da bi se bil obsodil naslov igre, ne pa igra sama?

Toda oglejmo si igro in njene nedostatke nekoliko natančneje! Brez dvojbe tiči v Murnikovem dramatičnem prvencu tudi dobršen kos satire, in le-ta je morda v igri celo nekoliko preostro izražena. Satira ni da bi se morala kazati ostentativno, in njen učinek je celo tem večji, čim bolj je prikrita, oziroma čim manj se nam vsiljuje, in čim manj je očita nje tendenca. Kaka bodi dobra satira, so pokazali Francozi, in lep primer za-njo je Sardouova »Cyprienne«. Tudi Sudermann je satirik, in njegovi dramatični proizvodi bodo imeli morda kdaj večjo veljavo kot satire, nego kot drame.

Gospod Murnik je hotel osmešiti v svoji glumi pred vsem ono manijo, katera se loteva dandanes nekaterih izobražencev in še bolj poluizobražencev, ki neprenehoma preže po dragocenih starinah in ostankih davnih časov in slavnih mož. — Dalje pa je hotel ožigosati tudi naše društveno življenje in vrh tega pokazati smešnost onih dozdevno genijalnih ljudi, ki se kažejo, kakor bi živeli vedno v nadzemskem svetu, pa so v istini prav navadni in materialistovski navdahnjeni zemljani.

Predmetu, ki si ga je gospod Murnik izbral, se torej samo ob sebi ne da nič ugovarjati, in baš društveno življenje je bilo in bode neizčrpna zakladnica zdrave satire. Toda vpraša se, kako je g. Murnik gradivo obdelal, in koliko je pri svojem proizvodu zadostil dramatičnim pravilom in zakonom.

Očitalo se je gospodu pisatelju pred vsem, da ne pozna gledališke tehnike, in da je dejanje njegove igre preplitvo.

Ne da se tajiti, da si je mislil gospod pisatelj v tem oziru svoj posel prelahkek. Sicer se Zola in njegovi pristaši vso dosedanjo dramatiško arhitektoniko zavrgli, in če bi hotel biti Murnik malo hudomušen, bi lahko rekel, da se je postavil v svoji igri, kar se tiče tehnike, popolnoma na moderno stališče.

Še drugo vprašanje bi utegnil zastaviti Murnik kritikom, ki očitajo Napoleonovemu samovarju preskopo dejanje, rekoč: v čem bi se moralo in moglo dejanje popolniti. Naj nam dovoli g. pisatelj dobrohoten migljaj. — Ako tem osebam, ki delujejo v igri v sedanji obliki, ne more razširiti delokroga, naj bi pritegnil še kako drugo osebo; menda ne bi bilo tako napačno, ako bi n. pr. imel Drenovec »boljšo polovico«, ki bi bila seveda glede vrednosti »stare šare« povsem drugega mnenja, nego je on. In takih pripomočkov za popolnitev dejanja bi ingeniozni pisatelj gotovo našel lahko še več.

Tudi nekoliko več motivacije bi si mi v igri želeli. Sicer je baš v glumi glavni činitelj slučaj, a nekatere reči morajo biti vendarle stvarno podprte. Tako človek ne ve, kaj bi rekel o tem, da Drenovec kar tako meni nič tebi nič obljubi svojo lepo, mlado hčerko staremu Koprivi.

Jako nesrečna misel je bila, da je Murnik spravil potepuha na oder, pa mu odmeril tako malenkostno nalogo; samovar bi bil prišel lahko tudi na drugi način v tuje roke. Ker pa zleze potepuh skozi okno in čepi cele pol ure skrit za viteškim oklepom, to vsekakor zbudi gledalcem pričakovanje, katero se mu pozneje ne izpolni. Presenečenje je v igri gotovo dovoljeno, in baš v tem tiči eden glavnih momentov gledališke tehnike, toda bistvo presenečenja je to, da nudi občinstvu več, nego je pričakovalo, dočim obstoji presenečenje Murnikovo v — razočaranju; občinstvo niti tega ne dobi, kar je pričakovalo. — Stavimo kaj, da si je mnog gledalec mislil: »Aha, potepuh zleze v oklep. potem pa iz njega ne bo mogel!« Morda celo ne bi bilo tako napačno, ako bi se potepuh, ko je izmaknil samovar ter se preveril, da se mu iz oklepa ne bo moči rešiti, z oklepom vred približal zbranim starinarjem; ta nepričakovani obrat ne bi bil nič bolj nesmiseln, nego da se v »Popolni ženi« nevredni stric s tinto počrni obraz. Seveda bi se moralo potem marsikaj v igri predrugačiti.

Posebno svojstvo glume je tudi to, da se smejo značaji v njej karikovati. Vendar se nam zdi, da je gospod Murnik v tem oziru nekoliko predaleč zašel. Previdno vsekakor ni, Drenovcu polagati na jezik besede kakor: »stara šara« ali »ostanki«, ker je komični učinek teh besed potem le preveč odvisen od tega, kako jih izgovori dotični igralec; kajti brž ko se zbudi poslušalcu slutnja, da se Drenovec norčuje sam iz stvari, ki bi mu morale biti svete, je vsa iluzija pri kraju. Starinar Drenovec zbujajo samo tako dolgo komično zanimanje, dokler je v resnici sam zaverovan v svoje starinarstvo; zato so bile tudi

nekatero starino, ki jih je razkazoval, preveč eksotične, da je bila karikatura prejasna in baš zategadelj nič več komična. Tako razkazovanje in naštevanje bi bilo umestno in šegavo samo tedaj, ako bi bilo jasno, da hoče Drenovec sam koga drugega persiflovati; ondaj tudi mi ne bi nič ugovarjali Kolumbovemu »cekarju« ali pa onim »copatam«, o katerih ne vemo že več, čigave so bile.

Glede citatov gospoda Veselice mislimo, da se celo motijo oni, katerim se vidi Veseličevo deklamovanje v tem nekaka persiflaža citovanih pesnikov, in nedoumno nam je, kako je mogel priti sploh kdo do take misli. Kaj nam je hotel podati g. pisatelj v osebi gospoda Veselice, smo omenili že zgoraj. Pač pa sodimo, da je bilo tistih citatov preveč. Sosebno pa izvorni proizvod gospoda Veselice ne more doseči onega učinka, ki si ga je menda obetal gospod pisatelj. Baš dovtipniki in humoristi si morajo vedeti mero, in njim še zlasti velja nauk: Ne quid nimis! Marsikateri hipni dovtip treba žrtvovati drugemu večjemu uspehu v prid.

Konec igre je preveč raztegnjen in bi se moral po naši sodbi vsekakor predelati.

Iz dosedanjšega razgovora je razvidno, da s prvencem Murnikove dramatične muze tudi mi v marsičem nismo zadovoljni. Navzlic temu pa ponavljamo, da ga je sodila kritika prestrogo, ker ni upoštevala, kaj je pisatelj hotel doseči, niti ne, kaj je dosegel. Nam pri vsem tem ugaja to, da je gospod Murnik tako zgodaj krenil na dramatično polje, in da je tako skromno pričel. Tudi Stritar, Kersnik in drugi so namerjali pisati igre, a odlašali so predolgo. Baš kdor se hoče posvetiti dramatikim, mora pričeti zgodaj, ker ni treba na nobenem drugem pesniškem poprišču toliko vaje in izkušnje, nego ravno pri dramatičnih proizvodih, ki so res namenjeni za igranje. In da se hoče gospod Murnik res najprej vaditi, je pokazal s tem, da ni pričel s tragedijo, temveč z glumo, da se hoče torej polagoma povzpeti do vrhunca dramatične umetnosti. In to je po našem mnenju pravo! Zato mu svetujemo, naj se ne da oplašiti po nepopolnem uspehu prvega poskusa, ter mu kličemo: pogumno dalje!

LISTEK.

Gg. pisateljem in založnikom knjig, katere so nam poslali na ogled in oceno, si usojamo sporočiti, da smo o večini poslanih novosti že za to številko napisali, oziroma prejeli ocene (n. pr. o knjigah družbe sv. Mohorja, o Schreinerjevi — Bezjakovi vadbici i. dr.), toda radi pretesnega prostora smo jih morali odložiti za prihodnje leto. Vljudno prosimo, naj se to s potrpljenjem vzame na znanje.

Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1898. Izmed letošnjih knjig »dr. sv. Mohorja« nam zlasti ugaja »koledar«; da, tako zadovoljil, kakor letošnji, nas še ni nobeden njegovih prednikov, in iskreno nas veseli, da moremo o njem v obče izreči le pohvalno in priznalno sodbo.

Petdesetletnici vladarstva, katero bode obhajal prihodnje leto naš cesar, je posvečena kratka spomenica iz peresa prof. Apiha. Evg. Lampé pa podaje iz istega razloga zgodovino avstrijske himne ter zelo zanimiv vpored raznih slovenskih »cesarskih« pesmi in njih inačic. — Dočim se je s tema spisoma ustreglo avstrijski zavednosti zvestega našega naroda, se krepi z mnogimi drugimi primernimi sestavki tudi narodno navdušenje. In baš to smer z veseljem pozdravljamo; saj je prepotrebna v sedanjih kritičnih odnošajih, in gotovo se nikjer ne more uspešneje gojiti in boljšega sadu obroditi, nego v knjigah »družbe sv. M.«, ki v toliko tisočih izvodih romajo po slovenski zemlji.

»Vmeščanje koroških knezov na Gosposvetskem polju« (spisal prof. Scheinigg) naj nam v spomin kliče slavno preteklost, — »Slovenski pevci na Dunaju« (spisal prof. A. Štritof) pa oznanja tudi preprostemu narodu, koliko priznanja si je slovenska pesem pridobila v avstrijski prestolnici. — »Irenej Friderik Baraga« (spisal J. Benkovič) nas ob stoletnici njegovega rojstva spominja obilnih zaslug tega najslavnejšega slovenskega misijonarja. — »Andrej baron Čehovin« (spisal J. Leban) kaže, koliko čast in veljavo je dosegel pogumni slovenski vojak. — »Zlatomašnik Frančišek Lavrenčič« pa je spomenik, katerega je vrlemu vojaškemu duhovniku postavil vrli slovenski častnik Fridolin Kavčič. — »Kanonik Karol Klun« (spisal Kromar) podaje življenje in delovanje tega zaslužnega slovenskega politika. — Životopisi so res jako primerno berilo prostemu narodu; seznanjajo ga s slavnimi njegovimi rojaki, ga izpodbujejo k spoštovanju in hvaležnosti do zaslužnih mož, krepe narodno zavest in narodni ponos. Zlasti želimo, da bi tudi v bodoče »koledar« donášal vedno nekaj životopisov, enako srečno izbranih kakor letos.

Poleg tega je v »koledarju« tudi životopis dveh umrlih nadvojvod, ki se stavljata slovenski mladini v zgled.

Dalje nam podaje »koledar« dve povesti. Prva »Za brata« (spisal dr. J. E. Krek) — razodeva nekoliko preveč jasno tendencijo ter riše ljudi le preveč kot angele, ali kot hudiče, da bi nam mogla povsem ugoditi; druga — »Kako se je rajni Smolnikar trmoglavosti odvadil« (spisal Zaljski) — je pa vendar preveč »ravbarska« in tudi v jeziku in tehniki zaostaja za drugimi spisi.

Poučna spisa sta: »Kako naj zidamo domača poslopja« (sp. J. Bezljaj) — izvrstno navodilo našim kmetom — in pa: »Kako se Modrič in Trmoglav pogovarjata o viničarstvu« (spisal prof. Koprivnik) — tudi jako umešten sestavek.

Dalje so priobčili: Dr. Križanič običajni »razgled po katol. misijonih«, ki je mično pisan. — J. Lapajne, kakor vsako leto, »pregled slovenskih posojilnic in hranilnic«. — Fr. Kocbek zbirko slovenskih pregovorov. — A. Medved, M. Opeka in Meško pa vrsto pesmi.

»Koledar« krasijo mnoge dobre slike.

Skratka: naše veselje bi bilo popolno, da nam v »glasniku« ni povedal žalostne in sramotne novice, da je padlo število članov za 3687. Dasi je 71540 še vedno ogromno število, vendar je dolžnost vsakega rodoljuba, da z agitacijo pripomore, kolikor je v njegovi moči, da se ne doseže le vnovič prejšnje število, temveč se še preseže ter da bo »družba sv. Mohorja« svoj »fin de siecle« praznovala s stotisočnico svojih članov.

F. Göstl.

Družbe sv. Mohorja letošnji književni darovi so nas res prav močno razveselili. »Pièce de résistance« med njimi — da ne govorimo o »koledarju«, o katerem je na drugem mestu današnje številke obširnejša ocena — je »Bolgarija in Srbija« (237 str.), ki jo je opisal Anton Bezenšek, profesor v Plovdivu. Ta skozi in skozi zanimivo, poljudno, a vendar temeljito, ua podlagi očitvidstva in proučevanja pisana in z mnogimi čednimi podobnicami okičena knjiga nam svedoči, da si je vodstvo razširilo krog knjižnega svojega dela ter se odločilo, da potegne v to okrožje publikacije o drugih slovanskih rodovih. Ni treba poudarjati, da je to prevažen korak. Žalostna istina, da je naš narod — in ne samo prosti, nego žal tudi njega razumništvo — baš o slovanskih razmerah bore malo poučen; in baš iz te bose nevednosti izvirajo naši predsodki in pa naša apatičnost do naših rodnih bratov. Popolnoma pritrjujemo sodbi g. Göstla (v podlistku »Slov. Naroda« z dne 17. novembra t. l.), da so nam taki narodopisi veliko bolj potrebni, nego še tako interesantni opisi »Japoncev in Kitajcev«. Zato vprav z navdušenjem pozdravljamo srečni ukrep knjižnega odseka »družbe sv. M.« ter mu kličemo: »Le vrlo dalje na tem potu!« — Prof. Bezenšku pa prav iz srca čestitamo na lepo uspelem delu; kajti z njim se je pokazal on, ki ga sicer že dolgo poznamo kot jako marljivega slovstvenika in obdelovatelja stenografske vede — kot izredno spretnega narodopisca, katerega sodelovanje bi gotovo vrlo dobro došlo tudi listom, ki so našemu razumništvu namenjeni.

O Lampetovih »Zgodbah sv. pisma« (ta — četrti — snopič obsega str. 353.—480.) si pridružujemo obširnejšo oceno dotlej, dokler ne izide dovršen kos celega dela, a že zdaj je videti, da bode to res krasen zbornik in dika vsaki slovanski hiši, zlasti če družba izpolni Göstlovo željo ter preskrbi izvirne platnice. Dostaviti treba tudi, da je Lampetova prva res dostojna katoliška izdaja sv. pisma, kajti ne moremo tajiti, da smo v tem obziru daleč zaostali za protestanti; ne le, da smo se stoprav več nego dvesto let pozneje nego oni popeli do celega prevoda sv. pisma, ki pa tudi ni bil enovit, ampak tudi drugi katoliški prevod (1856—1859) glede jezika nikakor ni bil na vrhuncu svoje dobe. Prevod (Stritarjev?) novega testa-

menta v zbirki »angleške družbe« je v formalnem oziru menda doslej še vedno najpopolnejši. —

Fr. J. Milovršnika povest: »Boj za pravico« — Slovenskih Večernic 50. zvezek; 192 str. — ocenimo pozneje. —

Glede Rohrmanovega »Poljedelstva« (str. 144) se strinjamo z urednikom »Slov. Naroda«, ki je odbil namisel Göstlovo (na mestu rečenem), češ, da je nepotrebna ta knjiga, ker je preteoretična, nego da bi se naš kmet mogel z njo okoristiti, in ker je družba itak izdala že več kmetijskih in poljedelskih knjig. Po pravici je temu ugovoril urednik »Slov. Naroda«, rekoč, da tudi kmetijstvo vedno napreduje, in da za nove najdbe in nove izkušnje v poljedelstvu treba tudi novih knjig, posebno ker preje izdane knjige polagoma poidejo ter se pojzube in jih mladi Mohorjani sploh več ne poznajo; a Rohrmanova knjiga je po novejših izkustvih in virih sestavljena, praktično urejena ter z ilustracijami opremljena.

Glede »Rožnega venca« (str. 316 male 8°) bi pač tudi mi pritegnili g. Göstlu, ki na mestu rečenem meni, da bi pobožnim udom Mohorjeve bratovščine bolj prijale in bi bile zdravejša dušna hrana konkretno pobožne knjige v živahni in zategadelj zanimivi obliki — zaradi česar so na glasu n. pr. spisi Albana Stolza — nego pa mistični in pietistični traktati, v katerih se proslavlja in priporoča asketično uničevanje samega sebe — ako ne bi bili po dosedanjih velikanskih uspehih Mohorjeve družbe živo prepričani, da književni odbor sam po svoji vesti in zavesti to ukrene, kar društvenikom najbolj prija. Že večkrat so ocenjevalci dajali družbi dobre svete, a ona je premišljeno svoj pot dalje hodila, in uspeh — najboljši dokaz — je njej prav dal. — Takisto se nam sicer ne vidita napačna Göstlova nasveta, naj bi Lampetove Zgodbe izhajale v obširnejših snopičih, da se cela izdaja ne bi preveč zavlekla, a naj bi se, za ta čas opustile druge nabožne knjige — in pa naj se iz »koledarja« izloči kalendarij, imenik, glasnik in druga efemerna tvarina ter naj se skupaj v obliki dozdanzkih »Večernic« natisne v knjigi, katere ne bi bilo škoda zavreči, a »koledarjeva« poučna in leposlovna vsebina, ki je večje vrednosti, naj bi se izdala z gradivom dosedanjih »Večernic« vred v obliki sedanjega »koledarja«. Toda, kakor smo že rekli, uverjeni smo po ogromnih uspehih tako živo o modrosti odločilnih mož častite naše družbe, da prepuščamo uvažitev teh nasvetov popolnoma njih razsodnosti.

Prečastiti družbi in nje voditeljem pa čestitamo vnovič na njih smotrovitem postopanju, ki je obrodilo tolik sad, in ki bi je lahko postavili za vzor drugim slovstvenim društvom našim — letošnji mali nazadek je bil pač hipna, efemerna prikazen, ki se gotovo ne bi bila pojavila, ako bi naše pravo in jaro razumništvo tako vršilo svojo dolžnost napram Mohorjevi družbi, kakor jo vrše najnižji naši sloji; — in še s posebno radostjo pa pozdravljamo letošnje razširjenje književnega programa. — Vse Slovence pa, ki so dobre volje, pozivljemo, naj vsaki, kar je v njegovi moči, stori za prospah dične družbe, ki je zenica v našem očesu in naš narodni ponos!

Prof. S. Rutar nam je prijazno poslal »Fundbericht über die archaologischen Grabungen auf den praehistorischen Grabfeldern Krains im Jahre 1896«, ki kot poseben odtisk obseza 5 str. fol., in ki ga je sestavil in podal osrednji komisiji on sam kot kon-

servator. »Curiositatis gratia« naj omenimo, da so pri tem nemški stavci v c. kr. dvorni in državni tiskarnici poštenega našega Simona prekrstili v Gustava.

**Deutsches Lesebuch für die 1. und 2. Classe slovenisch-
uqraquistischer Mittelschulen und verwandter Lehran-
stalten.** Herausgegeben von Anton Štritof. Preis, gebunden 2 K
70 h, broschirt 2 K 40 h — Wien. Im kaiserlich-königlichen Schulbücher-
Verlage. 1897. — Str. 282.

G. izdajatelj sicer ni pristaš Neumannovih načel, ki so po naših mislih pri ureditvi beril edino veljavna, temveč je v obče prav kakor Lampel razvrstil štivo po vsebinski sorodnosti berilnih sestavkov, upošteval dalje načelo »Variatio delectat« in se menda oziral tudi na druge imponderabilije, od katerih si Lamplovci obetajo mnogo postranskega uspeha. Tudi prevladuje v celi čitanki didaktika, pač najnižja izmed vseh leposlovnih vrst. Toda pri vsem tem ne smemo pozabiti, da bo Štritofova čitanka rabila naši mladini v 1. in 2. razredu srednjih šol pri pouku tujega jezika — nemščine — ki se more na tej stopinji uspešno poučevati le po edino pravi analitični metodi, katere gorak in prepričan pristaš je prof. Štritof sam. Zato je bilo po pravici prof. Štritofu zlasti do tega, da zbere v svoji čitanki kar največ lahkega, zlasti pripovednega gradiva brez posebnega ozira na njega estetično ceno. In tako se mu je nabralo, ko je imel zlasti praktični smoter pred očmi, tudi obilo sestavkov z didaktično vsebino, zlasti Chr. Schmida, ki pa imajo to veliko prednost, da so naši mladini že večinoma znani iz slovenskih ljudskošolskih čitank; torej srednješolskemu učitelju ne bo treba tratiti veliko časa z njih razlaganjem.

S tega stališča treba prof. Štritofa izbiranje popolnoma odobriti. Res se mu je posrečilo nanizati skoraj zgolj lahko umevno in pač tudi zanimivo štivo, ki analitično poučujočemu učitelju omogočuje, da na njega podlagi brez obilega tolmačenja in zatorej brez potrate časa streže glavnemu smotru: praktičnemu vežbanju naše prvošolske in drugošolske mladine v nemški govorici, ki ji v tretji šoli že izključno rabi pri nemškem in grškem pouku.

Izmed vseh berilnih koščkov omenimo 283. »Lambergar in Pegam«, ki ga je izdajatelj sam sestavil po narodni pripovedki.

Glede Lendovšekovega-Štritofovega »Slovenskega berila za Nemce«, o katerem smo izpregovorili na 375. in 376. strani letošnjega »Zvona«, nam je prof. Kaspret izrekel željo — in radi ji ustrezemo — naj objavimo, četudi nekoliko »post festum«, naslednja njegova pojasnila, ki niso nevažna za presoditev knjige same, a so tudi značilna za naše razmere.

Prav za prav sta s prva namerjala prof. Kaspret in Lendovšek skupno izdati knjigo, in polovico beril je izbral in priredil baš prof. Kaspret, kakor je razvidno iz aktov, ki jih hrani naučno ministrstvo. Pozneje pa je prof. K. vse prepustil Lendovšku, ki pa je obljubil, da omeni njegov trud v vvodu. Prof. K. je tudi Lendovška opozoril, da nekateri berilni sestavki ne ustrezajo namenu niti po vsebini, niti po obliki, ter mu je tudi odločno svetoval, naj jih ne sprejme; a Lendovšek ga je zavrnil, rekoč, da jih sprejme iz oportunitete — češ, da je dovolj, ko ga Nemci preganjajo, in da noče, da bi ga še Slovenci preganjali.

K spisu »Idrijski rudnik«. Idrijski rudnik in mesto Idrijo so čestokrat opisovali slovenski in nemški pisatelji; med starejšimi spisi sta tudi dva latinska popisa, dr. Browna in dr. Popeja. Bilo mi je torej pri sestavljanju tega spisa mnogo virov na razpolaganje; zlasti so mi dobro došli: Valvasor, »Ehre des Herzogthumes Krain«; Hoff, »Gemälde aus Illyrien«; Hacquet, Physikalische Erdbeschreibung; Hizinger, »Blätter aus Krain«; »Laibacher Zeitung« (1896. F. Janda); »Dom in svet« (Iv. Idriječan); P. Fl. Horvat, »Kranjska mesta«. — Mnogo podatkov mi je pribavil tudi g. prof. Simon Rutar, za kar mu izrekam najsrčnejšo zahvalo.

Jos. C. Oblak.

Viktor Parma zлага na besedilo Menascija (libretista »Cavallerie rusticane«) novo opero, ki bo povsem originalna v novi dramatični obliki. Snov je posneta po neki Heinejevi pesmi.

Dvořakov oratorij »sv. Ludmila« se je dne 14. novembra na Dunaju v filharmonskem koncertu prvič proizvedel, in sicer s sijajnim uspehom. Skladatelj ga je bil zložil za London.

Vasilij Vereščagin, slavni ruski slikar, je na Dunaju priredil razstavo slik. Zlasti zanimiv je »Napoleonov cikel«, predstavljajoč razne epizode iz vojne l. 1812. in poraza Napoleonovega na Ruskem. Z izredno dovršenostjo v tehniki, z najvestnejšo zgodovinsko natančnostjo in izborno realističnostjo je umetnik ustvaril ta dela, ki po pravici povsod zbuja občjo pozornost. Poleg tega je razstavljena vrsta manjših slik, portretov, pokrajin, stavb itd. Obširno oceno in opis slik je donesel »Sl. Narod« v minolem mesecu v feljtonih.

Ljetopis jugoslavenske akademije za godinu 1896. Iz letopisa posnemamo te-le podatke. Pokrovitelj akademije je bil njen utemeljitelj in mecen biskup J. J. Strossmayer, predsednik Josip Torbar, tajnika dr. Fran Vrbanić in dr. Franjo Marković, knjižničar Matija Valjavec, arhivar Ivan Tkalčić, ravnatelj galerije slik Nikola Mašić. Častnih članov je štela akademija štiri, pravih članov 24, ki so podeljeni v tri razrede: filologijsko-historijski, filozofijsko-juridiški in matematiško-prirodoslovni. Članov-dopisnikov je imela akademija 46. — Akademijski imetek znaša 469.000 gld. v palači in 6 hišah v Zagrebu in 256.000 gld. gotovine in vrednostnih papirjev. — Za knjige je akademija potrošila ves razpoloživi dohodek okoli 9600 gld. — Predplačniki, katerih je na vsem slovanskem jugu žal samo »120«, so dobili za 10 gld. predplačnine 125.—129. knjigo »Rada«, 28. knjigo »Starine«, 28. zvezek »Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium«, 1. zvezek Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena, 16. zvezek »Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika«, 10. zvezek letopisa in Kukuljevićeva »Regesta documentorum regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae« saeculi XIII., torej 11 knjig.

Listnica uredništva. V septembrski št. »Ljublj. Zvona« je v »listnici uredništva« med našimi najmlajšimi nadepolnimi poeti po pomoti izostalo ime »Laščana«, najbrž vsled tega, ker ima tudi on več imen...

Tiskovna pomota. Na 637. str. letošnjega letnika, v 3. vrstici od zdolaj naj se čita Karadžića nam. Karacića.

